

Kırgızistan'da Yetim Çocukların Problemleri ve İslâm Dini'nden Yararlanarak Çözüm Yolları

Problems of Orphan Children in Kyrgyzstan and Solutions by Using the Religion of Islam

Sadık AMBER¹

Öz

Özet Kırgızistan'da da diğer ülkelerde olduğu gibi doğal afet, harp, fakirlik, göç vb. sebeplerden dolayı yetim kalan azımsanmayacak oranda çocuklar bulunmaktadır. Makalemiz, Kırgız Toplumu için ciddi sosyal bir problem olan yetimlerin durumunu analiz etmek ve onlara dair beslenme, barınma, eğitim gibi mevcut problemlerinin çözümünü için toplum ve devlet tarafından ne gibi çözümler üretilebileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmamızda önce, dünyadaki yetimler ve onların problemlerine dair bilgiler verildi. Devamında Kırgızistan'daki yetim, sosyal yetim ve yetimhanelerin sıkıntıları, devlet ve toplum tarafından yapılan çalışmaların yeterli olup olmadığı ele alındı. Kırgız Toplumu'nun mensup olduğu İslâm Dini'nin yetimler konusundaki yaklaşımını, Kur'ân-ı Kerîm ve Hadis-i Şerifler ışığında değerlendirip, dinin yetimlere yönelik sergilediği pozitif yaklaşımı ortaya koyarak problemin çözümünde dinden nasıl faydalanılabileceğini gün yüzüne çıkarmaya çalıştık. Sonuç olarak Kırgızistan için yetimlere ve özellikle sosyal yetimlere ait problemler artarak devam etmektedir. Yetimler meselesi Kırgızistan için ciddi bir sosyal problemdir ve çözümünü için geç kalınmadan gerekli çalışmalara başlanması önemiyet arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yetim, Öksüz, Kırgızistan, Yetimhane, Sosyal Yetim, İslam'da Yetim.

Abstract

In Kyrgyzstan, as in other countries, natural disasters, war, poverty, migration, etc. There are a considerable number of children who are orphaned due to various reasons. Our article aims to analyze the situation of orphans, which is a serious social problem for the Kyrgyz Society, and to reveal what solutions can be produced by the society and the state to solve their current problems such as nutrition, shelter and education. In our study, firstly, information about orphans in the world and their problems was given. Afterwards, the problems of orphans, social orphans and orphanages in Kyrgyzstan and whether the work done by the state and society are sufficient or not were discussed. We tried to reveal how religion can be benefited from in the solution of the

¹ Sorumlu Yazar, Dr., İstanbul/TÜRKİYE, sadik.amber@gmail: ORCID ID: 0000-0001-9707-4740

Keywords: *Orphan, Orphan, Kırgızistan, Orphanage, Social Orphan, Orphan in Islam.*

Giriş

İnsanoğlu kadar doğum sonrasında başkasına uzun süreli muhtaç olan başka bir canlı yoktur. Bunun nedeni de hayatı boyunca insanoğlunu bekleyen yüklerin ve sorumluluğun büyüklüğü olabilir. Bu nedenle insanoğlunun sıhhatli, kuvvetli bir şekilde geleceğe hazırlanması gerekir. Çocukların beden ve ruhen en güzel şekilde geleceğe hazırlanması için ebeveynlerinin muhabbeti ve merhametiyle yetiştirilmesi son derece ehemmiyet arz etmektedir. Taksim edilen roller icabı ailenin intizamlı bir şekilde devam etmesinde, maddî açıdan yaptıkları bir tarafa; ebeveynler, ailede, çocuğun üzerinde manevî bir güç ve itimat kaynağı olarak hayatini sürdürmektedir. Fıtrat açısından durum böyle olunca gerek babanın gerek annenin ve gerekse de her ikisinin yokluğu veya var olsalar da çocuklarına annelik-babalık yapmayıp çocuğu yalnız bırakmaları çocuk için bedeni ve rûhî açıdan çok büyük bir kayıp ve mahrumiyettir.

Yetim kalmak, çocuğun baba şefkatinden ve otoritesinden mahrum kalarak yetişmesine, öksüz kalmak ise daha derin psikolojik travmalar yaşayarak sosyallikten uzak, sağlıksız bir birey olarak hayata atılmasına sebep olabilir. Sırf maddî ihtiyaçların yerine getirilmesi bir çocuğun yetiştirilmesi için kâfi gelmemekte; çocuğun her açıdan arzu edilen şekilde hayata hazırlanması için hem baba hem de anne tarafından kucaklanmaya ve ailenin sıcaklığını hissetmeye ihtiyacı vardır. Bu sebepten çocuğun sıhhatli bir fert olarak yaşama tutunmasında baba ve annenin gerekliliği tartışma götürmez bir gerçektir.

Türkiye'de yetim kelimesi daha çok "Babası ölmüş olan çocuk" (TDK, 2022), Öksüz ise "Anne ve babasını beraberce veya ikisinden birini kaybetmiş olan çocuk" (TDK, 2022) manasına gelmektedir. Kırgız kültüründe Yetim kelimesi genel olarak, "her iki ebeveynini veya tek ebeveynini kaybetmiş çocuk" anlamında kullanılmaktadır (Wiktionary, 2023). Bu kelimelere göre, anne-babası ölmemiş olsa da, anne ve babasının ilgisinden mahrum kalmış himayeye muhtaç çocuklarda bir yönüyle yetim sayılmaktadır. Bu çalışmada yetim kelimesi, hem annesini yitirmiş öksüzler hem de babasını yitirmiş yetimleri kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

Ancak günümüz dünyasında ebeveyninin ikisi de yaşadığı halde mahrumiyet içinde milyonlarca çocuk bulunmaktadır. Ebeveynlerin vazifelerini yerine getirmemesi sonucunda farklı sıkıntılar yaşayan bu çocukların durumu, sosyal yetimlik kavramıyla isimlendirilmektedir. Başka bir ifade tarzıyla kalabalıklar içerisinde yalnızlık manasına gelen bu hal, sosyal yetimlik şeklinde ifadesini bulmaktadır. Sosyal yetimlik; ebeveynin bilinçsizliği, sosyal ve ailevi sorunlar, nikâh dışı doğumlar, göçler, arzu edilmeyen veya küçük yaşta hamile kalma neticesi oluşan doğumlar ve başka birçok unsura bağlı olarak oluşabilmektedir.

Bugün dünyada ve Kırgızistan'da yetim çocuklar ve yetimhanelerin sıkıntılı durumu güncelliğini koruyan önemli sosyal problemlerden birisidir. Bu problemler devletlerin ve sivil toplum örgütlerinin ele alması ve çözümler üretmesi gereken konulardandır. Günümüzde alışlagelmiş yetimlik anlayışı birçok sebepten dolayı farklı bir şekle evrilmiştir. Bu da sosyal yetim tabir edilen gruptur. Dünya

yüzünde yetimhanelerde kalan 2,7 milyon yetimin %90'ını sosyal yetimlerin teşkil ettiği çalışmalar tarafından bildirmektedir (Global Child Advocates, 2023).

Kırgız toplumunun sosyal hayatını ve medeniyetini oluşturan, mühim faktörlerden birisi de İslâm Dini'dir (Amber, 2022:1175). Dolayısıyla Kırgızistan'daki bu yetim problemini bütün boyutlarıyla ortaya koyarak, İslâm Dini'nin yetimlere ve yetimliğe bakışından faydalanarak Kırgızistan'daki yetimlerin sıkıntılarının çözümünde faydalanılabilir.

Araştırmanın amacı:

Kırgızistan'daki yetimlerin durumlarının değerlendirilmesi, mevcut ihtiyaç ve sorunlarının belirlenmesi, yetimlere ilişkin politika ve uygulamaların iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunarak ve İslâm dininin yetimlere gösterdiği pozitif bakışı ortaya koyarak, yetimlerin problemlerinin çözümünde faydalanmak ve daha iyi bir ilginin oluşmasına katkıda bulunmaktır.

Yöntem:

Kırgızistan'daki yetimlerin sosyo-hukuki durumunu ortaya koymak ve Kırgız toplumunda mensubu olduğu İslâm Dini'nin yetimlere bakışını tespit ederek çözüm aramak oluşturmaktadır. Araştırmada devlet belgelerinden, istatistiklerden, ilgili STK'ların yayınlarından, uluslararası kuruluşların araştırma ve raporlarından ve ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Kitap, dergi ve gazetelerdeki bilgiler çerçevesinde literatür oluşturulmuştur. Araştırmada nitel araştırma metotlarından olan içerik çözümleme tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, belli bir mevzuda belirlenen bir kaynaktan elde edilen örneğin bir maksat çerçevesinde bölümlenerek geniş bir tarzda tetkik edilmesi ve çıkarımlarda bulunulmasıdır. İçerik analizi toplumda meydana gelen davranışları ve temayülleri ortaya koyması bakımından yol göstericidir (Akay, 2019, s. 345). İçerik çözümleme yöntemiyle Kırgızistan'daki yetimlerin karşılaştıkları problemler ve İslâm Dini'nin konuya dair yaklaşımları yayımlanan kitap, dergi ve gazetelerde konuyla alakalı yer alan haberler ve makaleler basit rastlantısal örnekleme tekniği kullanılarak incelenmiştir. Kitap, dergi ve gazetelerde konuyla alakalı olaylar içerik analizi tekniği çerçevesinde ele alınmıştır.

Konunun daha iyi anlaşılması için evvela dünya genelindeki yetimler ve yetimhanelere dair hususlara temas etmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Çünkü dünyadaki genel durumu gözlemleyip Kırgızistan özelindeki durumla mukayese etmek sonuç almada kolaylık sağlayacaktır.

Dünya Genelinde Yetimlik, Yetimler ve Yetimhanelere Dair Genel Bir Değerlendirme

Yetimlik ve Yetimler

Yetimlik, yetim kalma ve yetim olma durumunu ifade eden bir kelimedir. Yetimlerin iki yönü bulunmaktadır. Birisi kendisiyle alakalı ve ikincisi de toplumla alakalı yönüdür. Kendileriyle alakalı yönü; psikolojik açıdan huzursuz, kimsesiz ve çaresiz fertler olmaları durumudur. Toplumla alakalı yönü ise; kimsesiz, korumasız olmaları, iyi bir eğitim-öğretimden mahrum kalmaları nedeniyle uyuşturucu, kapkaç, hırsızlık fuhuş, cinayet gibi suçları işlemeye meyyal olduklarından toplumun sosyal düzeninin bozulmasına sebep teşkil etmeleri yönüdür. Bu mevzuda en küçük bir toplumsal gevşeklik

olursa hiçbir şahıs bunun mesuliyetinden kurtulamaz. Çünkü toplumların; dini malı, canı, nesli ve aklı muhafaza etmek gibi önemli mesuliyetleri bulunmaktadır. Bunlar müştereken muhafaza edilip korunacak temel değerlerdir. Bu sebeple yetimlerin mallarını, canlarını ve de namuslarını muhafaza etmek, toplumun bütün fertlerinin sorumluluk alanındadır.

Çocukların yetim kalmalarına sebep olan birçok faktör sayılabilir. Doğal afetler, savaşlar, fakirlik, göçler veya ebeveynin ilgisizliği gibi durumlardan dolayı gerçek ve sosyal yetimler ortaya çıkabilmektedir. Doğal afetler çocukların yetim ve öksüz kalmasında önemli bir yere sahiptir. Son 20 senede oluşan doğal afetlerde 750.000 civarında insan yaşamını yitirmiş, bunun neticesinde de yüz binlerce çocuk korumasız veya yetim durumuna düşmüştür. İşaret edilen vefatların %79'u Endonezya, Hindistan, Bangladeş, Filipinler, Pakistan, gibi Asya'nın kırılgan devletlerinde meydana gelmiştir; bu ülkeler dolayısıyla yetim adetlerinin en fazla olduğu ülkeler durumundadır. Diğer bilinen başka bir yetimlik sebebi ise kronik veya salgın hastalıklardır. Sağlık sisteminin yetersizliği veya hızla yayılan salgın bir hastalık, toplumlarda ciddi sayıda ölümlere neden olmaktadır (Nar, 2021). Yetimliğe sebep olan unsurlardan biri de harpler veya çatışmalardır. Sadece 2018 senesindeki silahlı çatışmalarda 100.000'e yakın kişinin ölümü, on binlerce çocuğun yetim /öksüz ve kimsesiz duruma düşmesi buna örnek gösterilebilir. Bu vefatların %80'i ise İslâm beldelerinde gerçekleşmiştir (Sercis, 2021). 2.Cihan Harbi'nden bu tarafa insani krizlerin en büyüklerinden biri olarak görülen Suriye'deki harp sebebiyle 18 yaşın altında 9.200.000 çocuk bir şekilde destek alamaya muhtaç hale düşmüştür (Özkan, 2017). Yerleştikleri mahaller sürekli değiştiğinden dolayı Suriyeli yetimlere dair gerçek sayılar bilinmemekle beraber, harp sebebiyle ülkede takriben 1 milyon çocuğun yetim kaldığı varsayılmaktadır. Çocukların gruplar halinde ya da münferiden kimsesiz kalmalarına neden olan asıl faktörler harpler, işgaller, fakirlik, çatışma, AIDS ve tabii afetlerdir. Aile korumasından mahrum durumda olan çocuklar ise organ ve dilenci mafyaları, evlatlık verilme, insan kaçakçılığı, çocuk askerliği, çocuk işçiliği, misyonerlik faaliyetleri, madde bağımlılığı ve suça bulaşma gibi çok sayıda tehlikeye maruz kalabilmektedir.

Doğal afet, harp, fakirlik gibi nedenlerle meydana gelen ciddi göç hareketleri, milyonlara ulaşan çocuğun refakatsiz ve korumasız bir şekilde yerlerini değiştirmelerine sebep olmaktadır. Göç etmeden başka çıkış yolları kalmayan korumasız ve yetim çocukların kendi memleketlerinde ya da göç esnasında insan ticaretiyle iştil eden muhtelif suç organizasyonlarının hedef noktası haline gelmesi de başka bir problemdir. Bazı raporlarda harp sonrası Suriye'den Avrupa'ya mülteci sıfatıyla iltica eden on binlerce çocuğun kayıp olduğu bir hakikattir (Sezgin, 2019). Başta Afrika Kıtası ülkeleri, yürütülen yoğun misyonerlik faaliyetleri olmak üzere, yoksulluk ve kıtlığın olduğu mahaller de yetimleri hedef alan önemli tehlikeler arz etmektedir. Kimsesiz ve yetim çocukların yaşamlarını sürdürebilme imkânlarının zayıflığı, birçok tehlikeli durumun odağına çekilmelerini kolay hale getirmektedir. Bu çocuklar barınma ve gıda gibi ana ihtiyaçlarının temin edilmesine veya aidiyet duygusu gibi manevi ihtiyaçların karşılanmasına mukabil kolayca suç örgütlerinin ağına düşebilmektedir.

Dünyadaki yetimlerin sayısını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Ancak bazı kaynakların ifadelerine baktığımızda ciddi bir oran karşımıza çıkmaktadır. Yetim çocukların çoğunluğu İslâm ülkelerinde bulunmaktadır.

Tablo 1: Yetim Nüfusu En Fazla Barındıran 10 Devlet

	Ülke	Yetim Adedi
1	Hindistan	31.000.000
2	Çin	20.600.000
3	Nijerya	12.000.000
4	Bangladeş	4.800.000
5	Etiyopya	4.800.000
6	Endonezya	4.700.000
7	Kongo	4.200.000
8	Pakistan	4.200.000
9	Brezilya	3.700.000
10	Güney Afrika	3.400.000

Bağımsız kaynaklar, tabloda mevcut olan devletlerdeki yetim sayılarına dair muhtelif rakamlar ortaya koymaktadır. Bu devletlerde çalışma yapan kurumlar, bu devletlerde sıhhatli bir sayımın gerçekleştirilememesi, düşük gelir seviyeleri ve AIDS gibi hastalıklara bağlı sebeplerle yetim sayılarının çok daha fazla olma ihtimalinden söz etmektedir (WorldWithoutOrphans , 2013).

Sosyal Yetimlik ve İstismara Maruz Kalan Çocuklar

İnsan ömrünün en mühim devresi olan çocukluk çağında, ferdin beslenmesinden eğitimine kadar tüm psikolojik ve fizyolojik gereksinimlerinin karşılanması, anne-babaların veya devletin vazifesi olarak değerlendirilmektedir (Nar, 2020). Ancak günümüz dünyasında ebeveyninin ikisi de yaşadığı halde ihmale uğrayan milyonlarca çocuk bulunmaktadır. Ebeveynlerin mesuliyetlerini yerine getirmemesi neticesinde farklı mahrumiyetler yaşayan bu çocukların hali, sosyal yetimlik kavramıyla ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle topluluk içinde yalnızlık manasına gelen bu hal, sosyal yetimlik şeklinde ifadesini bulmaktadır. Sosyal yetimlik; ebeveynin bilinçsizliği, sosyal ve ailevi sorunlar, nikâh dışı doğumlar, arzu edilmeyen veya küçük yaşta hamile kalma neticesi oluşan doğumlar ve başka birçok unsura bağlı olarak oluşabilmektedir (Children Of Grace, 2022). Aile içi şiddet, psikolojik sorunlar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, zihinsel ve fiziksel noksanlık, fakirlik, fazla/ağır çalışma şartları, aileden uzakta iş yapma, ev harici sosyalleşme, sosyal medya ve internet bağımlılığı gibi unsurlar da aile huzurunun ortadan kalkmasına, çocuğun yalnız ve kimsesiz kalmasına sebebiyet vermektedir. Çocuklar açısından ebeveynlerinden en az birinin yaşarken çocuklarını başka bir yere terk etmelerinin mazur görülebilir bir tarafı yoktur. Çocukların travmalar yaşamasına neden olan bu hal, aynı zamanda çocuğun bedensel ve zihinsel sağlığına da olumsuz etki edebilmektedir.

Yetimhanelerde hayat süren çocukların dünya genelinde durumlarına bakıldığında, 2,7 milyon çocuğun %90'ını sosyal yetimlerin teşkil ettiğini çalışmalar ortaya koymaktadır (Global Child Advocates, 2022). Sokaklarda hayat süren çocuk adedi ise kesin olarak ortaya koyulamamaktadır. Bugün birçok çocuğun içecek, yiyecek ve barınacak yer gibi gereksinimleri yerine getirilse bile, yaşına ve ihtiyaçlarına mütenasip düzenli bir eğitim görme, gerekli olan sevgi ihtiyacını giderme, alaka ve desteği görme açısından ciddi mahrumiyetler yaşamaktadırlar (Child Fund, 2021). Sosyal yetimliğin neticeleri anne-baba kaybindan ortaya çıkan yetimliğin neticeleri ile ortaklık göstermekle beraber, diğer bazı ağır psikolojik neticeleri de doğurabilmektedir. Sosyal yetimliğin kolayca fark edilemeyen bir diğer yönü de istismarlardır.

Çocukların alaka, sevgi, saygı, her zaman değerli görülme ve desteklenme gereksinimleri yerine getirilmediğinde psikolojik açıdan ciddi zarara maruz kaldıkları araştırmalarla ortaya koyulmaktadır. Psikolojik şiddet, başka istismar çeşitlerini de kapsayan bir istismar çeşididir. Duygusal açıdan şiddet ise; horlama, yaşının üstünde sorumluluk yükleme, sevgisizlik, korkutma, bağırma, kardeşler ortasında karşılaştırılma, reddetme, aşırı otorite ve baskı yapma, aşırı koruyucu davranma, cezalandırma, küçük yaşta iş verme gibi hareketleri ve faaliyetleri kapsamaktadır (Bayraktar, 2015: 97). Bu tarz istismarlar, tespiti zor lakin en çok görülen istismarlardır ve çocuğun kişiliğine zarar verecek davranış bozukluklarına, ileri derecede kronikleşen psikolojik ve fiziksel hastalıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedirler.

Nedenlerine ve neticelerine bakıldığında sosyal yetimlik mevzusunun tüm toplumu alakadar eden; politik, dinî ve sosyal arka planı olan bir mevzu olduğu görülmektedir. Bu noktada sadece bir sonuç olan yetimlik meselesiyle alakadar olmanın kâfi gelmediği, mühim olan şeyin bu neticeyi doğuran sebeplerinin ortaya çıkarılarak çözüm yollarının araştırılması gerekmektedir. Bu amaçla sivil toplum kuruluşları ve resmî organların farkındalık oluşturma ve takviye çalışmaları yaparak kişilerin bilinçlerinin artırılması gerekmektedir.

Eğer ebeveynler çocuklarını büyütmeyi, haklarını ve çıkarlarını korumayı reddederse, bu tarz kişiler kanunla belirlenen diğer nedenlerle ebeveyn olmanın verdiği haklardan mahrum bırakılırlar. Toplumdaki olumsuz davranışlar sonucunda ebeveynler, ebeveyn haklarından yoksun bırakılırsa bu çocuklar "sosyal yetimlik" kategorisine girer (Rainatovna, 2012: 56). Anne veya babadan birinin kaybolması, çocuğun terk edilmesi veya boşanma gibi sebeplerle çocuktan uzaklaşması gibi haller *hükmi yetimlik* olarak değerlendirilmektedir (Arı, 2013). Sosyal yetimlik ve hükmi yetimlik neredeyse aynı manalara gelmektedir.

Sosyal yetimler, ebeveynleri olan çocuklardır, ancak akıl hastaları, alkolikler ve uyuşturucu bağımlıları dâhil olmak üzere akıl hastası olan ebeveynleri içerir. Sosyal yetimler biyolojik ebeveynleri olduğu halde çeşitli nedenlerle çocuklarını büyütemez ve bakımını sağlayamaz. Bu durumda çocuklara devlet bakar. Burada çocuklar yasal olarak ebeveynlik haklarından yoksun bırakılmazlar. Devlet bu tarz çocukları yetimhane gibi mekânlarda barındırır. Yetimhane, çocuğun çevresindeki sosyal toplulukla olan duygusal bağını, iyi bir yerde büyüyen çocukların fiziksel, sosyal, zihinsel yapısını yok eder. Sosyal yetimlik durumu çocukların gelişimini yavaşlatır ve bozar. Şu anda, Kırgız toplumunun bilincinde, sosyal yetimlik olgusu, karmaşık bir dizi nedenlerle ilişkilidir: siyasi, sosyal, tıbbi, psikolojik ve diğer nedenler.

Bazen hayat şartları çocuğu anne babasının her ikisinden veya birinden mahrum eder. Fakir bir ailede ebeveynler alkol veya uyuşturucuya müptela olabilirler. Çocuğa ebeveynlik yapamayanlar babalık veya annelik haklarından yasal bir belge ve mahkeme kararıyla mahrum bırakılırlar. Sosyal yetimlik aşığıdaki koşulları içerir.

1. Sosyo-ekonomik: işsizlik, konut eksikliği, düşen yaşam standartları, yükselen fiyatlar, aile yoksulluğu.

2. Aile krizi: Ailenin dağılması, gayrimeşru çocuk sayısında artış, erken annelik, ailede alkolik ve uyuşturucu madde bağımlısı sayısında artış, suçlu sayısında artış (çocuklar yetimhanede, ebeveynler hapiste).
3. Pedagojik istikrarsızlık: Geleneklerin kaybı, çocukları denetimsiz bırakılması, aile değerlerinin düşmesi, eğitim sisteminde çocuk yetiştirme sisteminin gerilemesi, çocuk haklarının ihlali ve acımasız muamele.
4. Eğitim sisteminde azalan eğitim potansiyeli: Zayıf akademik performans, ders dışı faaliyetlerde düşüş.
5. Kamu politikasında net yasal normların olmaması veya yetersiz olması.
6. Ahlak geleneğini kabul etmeyen gençler arasında artan alt kültür.
7. Medyada genç nesil üzerinde artan etki. Sonuç, genç neslin yok edilmesi, çocukların ve gençlerin değerlerinin medya aracılığıyla yaygınlaştırılması (Muhina, 1991)

Dünya Geneline Yetim Çocukların Genel Problemleri

Çocukluk; Kişinin bebeklik ve ergenlik vakitlerine kadar olan süreci içine alan dönemdir. Ebeveynin vazifesi, çocuğun hem fiziki hem de psiko-sosyal gereksinimlerini sağlamak ve o çocuğu hayata hazırlayarak sıhhatli bir şahıs olarak büyütme. Hayatın bu en nazik sürecini ebeveynin muhafaza atmosferinden mahrum geçiren bütün çocuklar bir yönüyle yetim kabul edilmektedir. Bugün yaşanan sosyal ve ekonomik problemler yeni yetimlik tariflerinin oluşmasını sağlamıştır. Zaman zaman çeşitli şekillerde açıklansa da bütün kültürlerin üzerinde mutabık kaldığı şekilde, genel olarak ebeveyninin her ikisini de veya anne ve babasından birini yitirmiş ve henüz büyü çağına varmamış çocuklar *yetim* olarak tarif edilmektedir (Nar, 2021). İnsan ömrünün ilk 18 yılı sadece fiziksel açıdan gelişim devresi değildir. Bu dönem aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik gelişim sürecidir; dolayısıyla bir kişinin bu süreçteki gelişim atmosferi, sırf kendisinin yaşamına değil, toplumun ruhsal cihetine de tesir etmektedir.

Dünya genelinde resmî malumatların yanında, farklı sebeplerden dolayı birçok yetim çocuğun “yetim” sıfatıyla kayıtlarda gözükmeyeceği de bilinmektedir. Doğumu resmîliğe hiç intikal etmemiş ve “Görünmez çocuklar” ismiyle anılan bu çocuklar, isimleri resmîliğe geçse de anne-babası öldüğünde, yakınları sahip çıktığından yetim olarak not düşülmemiş olanlar veya çeşitli teknik yetersizlikler ve ihmaller sebebiyle kaydı tutulmamış olanlar eklendiğinde, söz konusu rakamların ifade edilenden daha da fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bütün bu malumatlar değerlendirildiğinde, dünya genelindeki gerçek yetim sayısının 400 milyona çıkabileceği varsayılmaktadır (Muslim Global Relief, 2021).

UNICEF’in (Çocuklara Yardım Fonu) verdiği bilgilere göre her gün dünya ülkelerinde tahminen 10.000 çocuk, öksüz ve/veya yetimlik gerçeğiyle karşılaşmaktadır. Uluslararası resmi organlarca kabul gören rakamlara baktığımızda, dünyadaki öksüz ve yetim çocuk sayısı en az 140 milyon civarındadır; lakin resmî istatistiklerde ise kayda girmeyen milyonlarca kimsesiz veya yetim çocuğun olduğunu ortaya koyan birçok delilin mevcudiyeti düşünüldüğünde, bu adedin gerçekte bilinenden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır (Nar, 2021: 2). Çatışma ve harpler, doğal afetler, ekonomik fakirlik, salgın hastalıklar, göç hareketleri gibi sıkıntılar yüzünden bütün dünyada, yetim sayıları giderek çoğalma temayülü göstermektedir. Ebeveyninden her ikisini veya birini kaybeden 0-18 yaş arası çocukların hepsi yetim

olarak kabul edildiğinden, bugün dünyada tahminen yetim sayısının 140 milyondan fazla olduğu sanılmaktadır. Doğu Avrupa ve Orta Asya coğrafyasında bu sayının 7,3 milyonu, Latin Amerika'da 10 milyonu, Afrika'da 52 milyonu, Asya'da ise 61 milyonu yaşayan bu çocukların takriben 15,1 milyonunun anne ve babasını beraberce yitirdiği kabul edilmektedir (UNICEF, 2021).

Dünya ülkelerinde çocukların yetim kalmasının temel sebepleri arasında harpler, salgın hastalıklar, ahlaki manada kokuşmuşluk ve ekonomik sebepleri sayılabilir. Refah seviyesi yüksek devletlerde yetimlik, az gelişmiş devletlere nispetle daha düşüktür. Nispetleri tabloda gösterilmektedir (WaybackMachine, 2002):

Tablo 2: Dünya ülkelerindeki yetim çocukların dağılımı.

Kıta	Yetim çocuk sayısı (milyon)	Toplam çocuk sayısına oranı %
Asya	65,5	6,5
Latin Amerika & Karayipler	8,16	7,4
Afrika	34,3	11,9
Toplam	108	7,6

Yetim çocukların yaşadığı ve karşılaştığı birçok zorluklar bulunmaktadır. İlk bakışta kolay fark edilmese de karşılaşılan en ciddi problemlerden biri toplumsal izolasyondur. Ebeveynlerden her ikisinin veya birinin kaybedilmesi sebebiyle oluşan psikolojik bunalım, çocuğun kendisini toplumdan tecrit etmesine neden olabileceği gibi, sosyal çevrenin, akrabalarının veya akranlarının farklı şekilde davranmasına ve neticede çocuğun kendini kimsesiz hissetmesine sebep olabilecektir.

Sağlık Örgütü tarafından yapılan bir araştırma, 2002'den bu yana 10-19 yaş arası intihar sebebiyle ölümlerin çoğaldığını ortaya koymaktadır (Harmancı, 2015: 3). Bu sayılar, intihar kelimesiyle beraber hiç anılmaması gereken bir devre olan ergenlik ve çocukluk dönemlerindeki travmaların tahmin edildiğinin aksine belli bir süreyle sınırlı kalmadığını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Başka memleketlere evlatlık verilme veya mülteci konumuna düşme yetim çocukların yüzleştiği en ciddi problemler arasında sayılmaktadır. Hususiyile mülteci pozisyonundaki yetim veya korumasız çocuklar hakaret, istismar, ırksal kimliği veya inancı nedeniyle tecride uğraması gibi problemlerle her an yüzleşebilme tehlikesini yaşamaktadırlar. Bu gruptaki çocukların maruz kaldığı tehditler ortadan kaldırılsa bile göç edilen yerlerde uğradıkları ötekileştirme siyaseti, yaşam boyu sürecek bir başka risk faktörü olarak önümüzde durmaktadır.

Korumasız ve yetim çocuklar için en problemler alanlardan biriside de eğitim mevzuudur. Günümüzde birçok çalışma, ebeveynin yokluğu ile akademik başarı arasında doğrudan bir irtibat olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Araştırmalar sonucunda, kimsesiz veya tek ebeveynli çocukların eğitimde muvaffak olmaları, ebeveynlerinin yanında yetişen çocuklara kıyasla daha alt seviyede olduğu ortaya koyulmuştur. Buna bir de harp atmosferinde yetimlik vaziyeti ilave edildiğinde, yetimlerin eğitim programlarına katılımlarının ve de eğitim sahasında başarılı olmalarının büyük oranda azaldığı görülmektedir. Günümüz dünyasında eğitim alamayan ve düzenli bir şekilde okula gidemeyen çocuk sayısı 263 milyon civarındadır (UNESCO, 2021). Eğitim düzeyinin düşük olma sebeplerine

bakıldığında, yoksulluk ve harp bölgelerinde yaşanması görülmektedir. Ayrıca bu ülkeler gelişmişlik seviyesi yönüyle dünyanın en az kalkınmış ülkeleri içerisinde olduğundan, bu mevzudaki noksanlık kronik bir problem olarak birkaç nesli tesir altına alan neticeler doğurmaktadır. Örnek olarak Suriye’de 11 milyon çocuğun olduğu tahmin edilmekte ve okul devresinde olan 8 milyon çocuğun 3 milyonunun okula devam etmekten mahrum kaldığı sanılmaktadır (İNSAMER , 2021).

Dünya Yüzündeki Yetimhanelerin Genel Durumu

Yetimhane sözü, genellikle yetim ve öksüz ve çocukların yaşadığı yer manasındadır. Farsça "hane" ve Arapça " yetim " kelimelerinden meydana gelmiştir. Genel olarak biyolojik baba veya annesi olmayan çocuklar barınsa da tersi durumlara da rastlanabilmektedir. Farklı ülkelerde farklı tezahürleri görülebilmektedir (Wikipedi, 2022).

Yetimhaneler, mekânsal ve toplumsal açıdan modern şehir tarihinin önemli kurumlarından biridir. Yetimhanelerin kurumsal bir kimlik elde etmesi modern zamana rastlar. Milliyetçi hislerin bütün dünyayı kasıp kavurduğu; her tarafta etnik harplerin yaşandığı vakitlerde yetimhaneler de yeni kurumsal şekil ve faaliyetleriyle ortaya çıkmıştır. Modernleşme, ulus devletlerin ortaya çıkıp imparatorlukların parçalandığı bir tür demografik sıkıntı dönemidir. Etnik temizlik sebebiyle annesiz ve babasız kalan çocukların, yeni bir sosyal tabaka olarak toplumsal yaşamada görünür olduğu zamanlardır. Hulusa olarak etnik temizleme siyaseti ve pratikleriyle beraber yetimhanelerde müesseseleşmiştir (Aslan, 2021).

Bir araştırmaya göre dünyadaki yetim ve kimsesiz çocukların sadece takriben 7 milyonu kurumsal kontrol altında, yani yetimhanelerde hayatlarını sürdürmektedir. Bunların haricinde mahrumiyet içinde ve sokaklarda hayat süren çocuklarla alakalı hiçbir somut veri mevcut değildir. Günümüzde her ne kadar yetimhanelerin kuruluş maksatları yetim ve kimsesiz çocukları emniyetli ve huzurlu bir atmosferde geleceğe hazırlamaksa da maalesef birçok ülkede çocukların hem maddeten hem de manen kaybolup tükendikleri mahaller haline gelmektedir. Yetimhaneler gerçekte, bir yakının yanında hayat sürmesi imkân dışında olan, zihinsel ve fiziksel yönden büyümesi sıkıntıya maruz kalan ya da eğitimi için gerekli maddi fırsatları yakalayamayan ve manevi olarak gerekli itinaı göremeyen çocukların başlarını sokabilecekleri mahaller olması gerekirken pratikte durum böyle olmamaktadır (Cebi, 2015).

1. Cihan Harbi’nden itibaren ulusların devletleşme süreçleri hususiyile de Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında tam olarak gerçekleştirilemedi. Başka bölgelerde azınlık problemlerinin alevlenmesi, birtakım ülkeler arasında soğuk savaşın sürmesi ve 11 Eylül olaylarının bu noktalardaki istikrarsızlığı körüklemesi neticesinde özellikle İslâm dünyasının problemlili olan toplumsal düzeni daha da karmaşık bir hale aldı ve milyonlarca kişinin ölümüyle birlikte gelecek nesiller güvensiz geleceklere mahkûm edildi.

Günümüzde İslâm coğrafyasındaki yetimhanelerin işleyiş tarzı İslâmî kıstaslarla pek de uyumlu görünmemektedir. Bu coğrafyalarda fakirlik ve harp içerisinde olan pek çok kimsesiz çocuk devlet himayesinden yoksundur. Devletlere ait yetimhanelerinin şartları ve durumları ise içler acısıdır (Cebi, 2015). Yetim çocukların günlük yaşamlarını sürdürdükleri bu mekânların onlar için sosyal, duygusal ve eğitime dair ihtiyaçlarını yerine getirebilecekleri bir mekân olmanın yanında, fiziki açıdan da doğal afetlere karşı korunaklı, emniyetli, eğitim kurumlarına ve yerleşim alanlarına yakın olacak tarzda

planlamaların yapılması icap etmektedir. Yetimhane inşasında bölge mimarisine de hassasiyet gösterilmesi, çocukların yaşadıkları odalarda az kişinin olması ve kendilerine tahsis edilmiş hususi mekânlarının bulunması, aidiyet hislerinin çocuklarda teşekkül etmesi açısından çok mühim yaralar temin edecektir.

Yetimhaneler çocukların barınmasını dışında bedensel ve manevi gereksinimlerini de sağlayacak yapıların olması, çocukların arzu edilen şekilde gelişimi açısından ehemmiyet arz etmektedir. Yetimhaneler çocukların hayatlarını sürdürdükleri yer olduğundan dolayı, ev ortamını aratmayacak şekilde tasarlanıp inşa edilmelidir. Yetimhanelerin kapasitesinin ve fiziki durumunun, yılın büyük bir kısmını burada yaşayan çocukların psikolojileri nazarı itibara alınarak tanzim edilmesi gerekmektedir. Mevcut yetimhaneler koğuş tarzıyla kışla sistemini çağrıştırmaktadır. Çocuklarının, kontrollü bir şekilde sosyal yaşama sokulabilmeleri ve toplumdaki tecrit edilmemeleri için "ev modelinin " tercih edilmesi, çocuklara kendilerinin bir ailedeymiş gibi hissettirilmesi önemlidir. Yetimhanede barınan çocuklara şahsiyet gelişimi, sosyalleşmeleri, kendilerini ifade etmeleri için değişik sosyal faaliyetler, bilgi müsabakaları, sportif çalışmalar ve toplumsal yaşama daha fazla katılımlarını sağlayacak aktivitelere katılmaları için destek olunması gerekmektedir. Yetimhanelerin erkek ve kız çocuklar olarak ayrı projelendirilmeleri, hususiyile mekânların erkek ve kız çocuklar için ayrılması, çocukların biyolojik ve psikolojik açıdan daha iyi gelişmelerine katkı sağlayacaktır. Yetimhanelerin duygusal, sosyal, akademik ihtiyaçlara cevap verebilecek tarzda inşa edilmeleri çocukların faydasına olacaktır.

Kırgız Toplumunda Yetimlik ve Yetimlere Dair Genel Durum

Kırgızistan'da da dünyanın genelinde olduğu gibi yetim kalan gerçek yetimler ve sosyal yetimler mevcuttur. Başka coğrafyalarda çocuklar hangi sebeplerden dolayı yetim kalmış ve hangi problemleri yaşıyorlarsa, Kırgızistan'daki yetim kalan çocuklarda aşağı-yukarı aynı sebeplerden dolayı yetim kalmakta ve benzer problemleri yaşamaktadırlar.

Kırgız Kültüründe Yetimlik ve Yetimler

Kırgızistan'daki yetimhaneler 1930'ların ortalarında SSCB topraklarında görünmeye başladı. "Halk düşmanı" gibi lanse edilen Basmacıların² çocukları yetimhanelere yerleştirilmeye başlandı. 1940'larda, ise yetimhanelerdeki çocuklar, ebeveynleri 2.Cihan Harbi sırasında veya kıtlık sonucunda ölen kişilerin çocuklarıyla dolduruldu (Saralaeva, 2020).

Kırgızistan'da geleneksel sosyal yardım biçimleri arasında yetimlere yönelik tutumlar önemli bir yer tutmaktadır. Kırgızların "yetim evlat edinme" geleneği, yetimleri korumanın en etkili yolu olmuştur. Evlat edinen ebeveynler, gönüllü olarak çocuğun biyolojik ebeveynlerinin tüm sorumluluğunu üstlenirlerdi. Evlat edinilen çocuğu emzirmek için çok geç olsa bile, evlat edinen annenin emziriyormuş gibi yapması ve emzirdiği kendi çocuklarıyla eşit olduğunu göstermek için bir ritüel yapmak zorunda kalırdı. Çocuğun ebeveynleri hayatta olsaydı, onu ancak rızaları ile evlat edinebilirlerdi. Geçmişte bu uygulamanın yaygın olarak kullanılmasının başlıca nedenleri şunlardır:

² **Basmacılar:** Basmacı "saldırı yapan, hücum eden" anlamına gelen bu ifade, Çarlık devrinde Ruslar tarafından Türkmenistan, Başkurdistan ve Kırım'da çalışmalarını yürüten çeteciler için kullanılan bir tabirdir. Halklarını ve topraklarını savunan bu kişileri Ruslar düşman olarak görmüşlerdir (Donuk, 2022).

Kısırlık vakaları, kalabalık ailelerde yaşanan zorluklar, aile ve akrabalık bağlarını güçlendirmek vb. Kırgızlar genellikle en yakın akrabalarının oğullarını evlat edinirlerdi. Yaşlıların ev işlerini yapamadıkları veya mirasçıları olmadığı için evlat edinmeleri gerekiyordu. Yeni evlat edinilen çocuk, haneyi yönetmek ve yeni ebeveynlere saygı göstermek zorundaydı (Abramzon, 1999: 13).

Babası ölen yetim çocuğu yakın akrabalarından biri alır ve bundan sonraki hayatını o ailede devam ettirirdi. Yakın bir akraba velayet için uygun değilse, lider konumundaki kişiler veya aksakallar, uzak akrabaların talebi üzerine çocuğu onların uhdesine verebilirdi. Bir erkek akraba gelmediği takdirde kadınlar da vasî (veli) olarak yetim çocukları alma hakkına sahipti. Akraba bağı olmamakla birlikte, ölen kişinin ve çocuğunun haklarını korumak için bir kimse kendinin vasi kabul edilmesini talep edebilirdi. Göçebe topluluğa mensup yetim çocukların haklarından bahsedecek olursak, ait oldukları boyda istedikleri zamana kadar kalabilme hakkına sahiptiler. Vasî olan akrabaları, eylemlerinden ve suçlarından dolayı sorumlu tutulurdu. Yetim çocuğun babasının yakınları yoksa veya zayıfsa, yetim anne tarafının korumasını kabul edebilirdi. Annesinin korumasında olan yetim çocuk, eğer adam öldürülme fiilini işlerse, ölüm bedeli olan fidye anne tarafından değil babası tarafından olan fertlerden talep ediliyordu. Babası belli olmadan doğan bir çocuk, annesinin ait olduğu kabilenin bir parçası olarak kabul edilirdi (Grodekov, 1889: 55). Göçebe Kırgız toplumunda boylar içinde yetim ve dullarında olduğu ihtiyaç sahibi ailelere her zaman yardımcı olmayı bir vazife olarak görmüştür. Dul kadının çocukları büyüyüp, evlenip ve ayrılmak istediklerinde, dul kadın en küçük oğluyla birlikte yaşamayı tercih ederdi. Mal paylaşımında ise genellikle miras adaletli bir şekilde dağıtılır ve anne içinde bir pay ayrılırdı (Moldojunusov, 2020).

Kırgız atasözlerinde yetimlere dair sözler söylenegelmiştir. Bunlar arasında "Jetimdin akın jebe - Yetimin hakkını yeme", "Jetim ıylasa, jer titireyt - Yetim ağlasa yer sarsılır", "Jetim bala kekçil, jesir kadın elçil, ögöy öönçül - Yetim çocuk kinci, dul kadın ahlaken zayıf, üvey anne yabancıdır", "Eneli balanın özü tok, enesiz balanın közü tok - Annesi var çocuğun kendi tok, annesiz çocuğun gözü toktur", "Jetimge kamçı kötörme, jetimdin odun öçürbe - Yetimi kırbaçlama, Yetimin ateşini söndürme" atasözleri sayılabilir.

Kırgızistan'da Yetim ve Yetimhanelerin Durumuna Dair Birtakım İstatistikî Malumatlar

İnsan hakları aktivistleri, uluslararası standartlara göre yetimhanelerin ve yatılı okulların kapalı, cezaevlerine yakın kurumlar olarak sınıflandırıldığını söylüyor. Çocuklar mahkeme kararıyla bu kurumlara yerleştirildiği için birkaç yıl aynı grupta yaşamakta, okula, kantine gitmekte, sabahtan akşama kadar aynı yerde kalmakta ve tek başına bu kurumdan çıkamamaktadır. Bu bir özgürlük kısıtlamasıdır (Saralaeva, 2020).

Jogorku Keneş'in (Kırgız Meclisi) açıklamasına göre Kırgızistan'da yetimlerle ilgilenen 60 özel, 63 devlet ve 12 dini kurum olmak üzere 135 kurum bulunmaktadır. Yetimhaneler çoğunlukla Çuy, Talas, Celal-Abad ve Oş vilayetlerinde bulunmaktadır. Yatılı olarak bu müesseselerde toplam 8.800 çocuk yaşıyor. Bu çocukların %6'sı gerçek yetimlerden ve geri kalan %94'ünde ebeveynleri tarafından sahip çıkılmayan sosyal yetimlerden oluşmaktadır (Bengrad, 2017). Gerçekten yetim olan çocuklara

akrabaları sahip çıktığından yetimhanelere gönderilmiyor. Yetimhaneleri daha çok sosyal yetimler dolduruyor.

Sosyal Kalkınma Bakanlığı'na göre, bu çocuklar devlet, belediye, özel ve dini yatılı okullarda, merkezlerde ve yetimhanelerde eğitim görüyor. Bazı kimseler Kırgızistan'da iki ya da üç çocuk bırakarak Rusya'ya, Kazakistan'a veya başka bir yere çalışmaya gidiyorlar. Son birkaç yıldır insan hakları aktivistleri, hükümetin harcadığı parayı çocuğun ve içinde yaşadığı ailenin gelişimi ve bu tür yetimhaneleri finanse etmek için kullanması gerektiğini savunuyor. Çünkü her yıl bütçeden ayrılan miktar çocuklara değil, binaların tamirine, eğitimci ve bakıcı maaşlarına, gıdaya harcanmaktadır. Koruyucu aileyi savunanlar, ilk zafer olarak çocuğu yatılı kuruma gönderme kararının bir komisyon tarafından değil, bir mahkeme tarafından verildiğini ve bunun sonucunda yetimhanedeki çocuk sayısının son üç yılda yaklaşık 4.000 düştüğü ifade edilmektedir (Keneşova, 2016).

2020 yılı sonu itibarıyla ülkede 18 yaş altı 32.000'den fazla engelli çocuk bulunuyor ve bu toplam engelli sayısının yüzde 16,5'ini oluşturuyor. Her yıl yaklaşık 4.000 çocuk engelli statüsü almaktadır. 2020'nin sonunda Kırgızistan'da savunmasız olarak kayıtlı 340.000'den fazla çocuğu olan yaklaşık 106.000 aile vardı. 2020 yılı sonunda 8,3 bini koruyucu ailede olmak üzere 5,4 bini yetim olmak üzere 13,9 bin çocuk aile bakımına alındı ve 5,6 bin çocuk evlat edinildi. 2020'de 674'ü yetim olmak üzere 1,9 bin 18 yaş altı çocuk ve ergen ebeveyn bakımından yoksun bırakıldı. 2020'de 1.263 çocuk koruyucu ailenin yanına yerleştirildi. 643 çocuk Kırgız aileleri tarafından, 7 çocuk ise yabancı vatandaşlar tarafından evlat edinildi. 2020'de yetimhanelerde ve yetimler için internet okullarında yaşayan yaklaşık 2.000 yetim vardı. (24.Kg, 2021). Yatılı kurumlarda kalan çocukların adedinin geçmişe nazaran azalmasında mahkeme kararıyla çocukların bu kurumlara alınması gerçeği yatmaktadır. Devlet kontrolünün az da olsa arttığına bir işaret vardır.

Yatılı kurumlarda ve onun dışında kalan çocukların birçok problemi bulunmaktadır. Bunlar arasında 1-14 yaş arası çocukların yüzde 57'sinden fazlasının şiddetli disiplin cezasına çarptırılması gösterilebilir. Bu şiddet okullarda, ailelerde, yatılı kurumlarda ve başka yerlerdeki şiddeti içerir. Bu şiddet; istismar, zorbalık, insan ticareti ve açıkça yasaklanmayan bedensel cezayı içerir. Göçmenlerin çocukları, genellikle yetersiz destek ve gözetim altında veya yatılı bakımda kaldıkları için şiddete, istismara ve ihmale karşı özellikle savunmasızdır. Çocukların yaklaşık yüzde 73'ü aile içinde istismar veya ihmal yaşadığını bildiriyor. Kırgızistan, Orta Asya'nın en fakir ikinci ülkesidir. Kırgız çocukların %36'dan fazlası yoksulluk içinde büyüyor ve %7'si aşırı yoksulluk koşullarında yaşıyor. 16 yaşından küçük çocukların evlenmesi kanunen yasaktır. Kanunun müeyyidesinden kurtulmak için bazı erkekler çocuk yaşta kız çocuklarıyla kız kaçırma yoluyla evlenebilmektedir. Her yıl yaklaşık 16.000 kız çocuğu ya kaçırılıyor ya tecavüze uğruyor ya da kendisini kaçırınlarla evlenmeye zorlanıyor (wwo, 2022).

Yetimhanelerdeki yetim gençlerden her yıl yaklaşık 400 tanesi kurumdan ayrılmakta, büyük bir dünyaya çıkmakta ve aralarda kaybolup gitmektedir. Yetimhaneler her açıdan ideal mekânlar olmasa da çocuklara sığınak olması, barınma, yiyecek, eğitim, temel bakım, sosyallik ve destek sağlayan yuvalar olması açısından önem arz etmektedir (Bainazarov, Ormonova, ve Salimj, 2015: 33)

Devlet her yıl yetimhanelerdeki bakımı için yarım milyar som ayırıyor. Bu paranın %60'ı, yetimhane ve yatılı okul çalışanlarının maaşlarına gidiyor. Çocuklara kalan %40'lık kısımda çocukların harcamalarına kâfi gelmemekte ve çocuklar fiziki açıdan hedeflendiği şekilde yetiştirilememektedir. Çocuk başına ancak 14.000 ila 20.000 som arası bir miktar tahsis edilebilmektedir. Örneğin, Bişkek Yetimhanesinde çocuk başına ayda 20.000 Som'a kadar ve yılda 240.000'a kadar para tahsis edilmektedir (Saralaeva, 2020).

2015 yılında, *Nash Golos PF* organizasyonu ile Oeisis Yardım Vakfı'nın ortaklaşa yaptıkları ankette, yaklaşık iki yüz yetimhane mezununun "*hapishanede*", 178'inin "*evsiz*" olduğunu gösteren neticelere ulaştı. Yine 167'si "*alkolik*", 145'i "*suç ortamına karıştı*", 144'ü "*fuhuş yaptı*", 140'ı "*intihar girişiminde bulundu veya intihar etti*" ve 100'ü "*uyuşturucu bağımlısı oldu*" (Saralaeva, 2020). Bu durum yetimhanelerde çocuklar için yeme, içme ve barınma problemi kısmen çözülüyorsa da psikolojik, ahlaki ve insani özellikler açısından tam yetiştirilemediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Devlet eliyle idare edilen yetimhanelerin hepsinde genellikle kendilerine ait tek müfredat tatbik edilirken, hususi yetimhaneler, yetimleri eğitim düzeyi yüksek olan okullara göndererek hem yetimlerin eğitimde muvaffak olmalarına hem de sosyal gelişimlerine yardım sağlamaktadır (Karakeeva, 2015). Yetimhanelerde kalan çocukların %6'sının tamamen sahipsiz olması, %22'sinin ebeveynlerinden birinin ölmüş olması, %21'lik kesimin maddi açıdan sıkıntılar yaşaması, %14'lük kesimin ise boşanmış ailelerden olması, yetimlerin buralarda kalmalarına sebep teşkil etmektedir. Kırgız aileleri başka ülke ya da illere para kazanmak için gittiklerinde çocuklarını bu müesseselerden birine terk etmeleri de dikkat çeken bir husustur (Tursunov, 2013). Yine Kırgız Toplumunda alkollü içeceklerden kaynaklanan aile içi şiddet ve zorla evlendirilme gibi unsurlarda çocukları birçok yönden olumsuz durumun kurbanı olmaya mahkûm etmektedir. Kırgızistan'da insan tacirlerinin ve fuhuş sektörünün ağına düşen çocuk sayısı için kesin bir rakam verebilmek mümkün değildir (UnitedNations, 2013).

Kırgızistan nüfusunun yaklaşık %13'ü çalışmak ve para kazanmak maksadıyla yurtdışına çıkmış durumdadır. Göçmenler çalışmak için Türkiye, Kazakistan, Avrupa ve diğer ülkeleri tercih etmektedirler. Ancak göçmenlerin çoğu birçok sebepten Rusya'da bulunmaktadır. Ülkenin ekonomisi neredeyse göçmenlere bağlıdır diyebiliriz. Göçmen olan Kırgız işçilerden gelen havaleler GSMH'nin üçte birini oluşturmaktadır. Ancak Kırgızistan bir yandan para kazanırken diğer yandan çocuklarının geleceğini kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Göçmenler tarafından geride bırakılan ve çoğu zaman başıboş bırakılan ve istismara uğrayan pek çok çocuk örneği bulunmaktadır. Geride kalan çocuklar bazen cinsel istismara maruz kalabilmektedir. Bunlara örnek olarak Çuy eyaletinde iki yaşındaki bir erkek çocuğun ölümü, Narın'da dört yaşındaki bir kıza tecavüz edilmesi ve yedi yaşındaki erkek kardeşi ve büyükannesinin öldürülmesi ve Issık-Köl'de iki yaşındaki bir kızın dövülerek öldürülmesi verilebilir (Riskulova, 2019).

2017 yılı resmi verilerine göre 1,6 milyon Kırgızistan yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Buda, nüfusun neredeyse yüzde 27'sini oluşturuyor. Bunların %72'si kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırgızistan'daki göçmen ailelerin çocuklarına ilişkin kesin istatistikler bulunmamaktadır. Sosyal Kalkınma Bakanlığı'na göre, yaklaşık 72.000 çocuk var. UNICEF, 199.000 çocuğun hem babalarının hem de annelerinin göçte olduğunu ve 299.000 çocuğun ebeveynlerinden birinin de göçte olduğunu tahmin ediyor. Bu

Kırgızistan'daki reşit olmayanların sayısının yüzde 15'ini teşkil etmektedir. Göçler sadece kişisel yaşamı değil, tüm aile bireylerinin yaşamını etkilemektedir. Kırgızistan hükümeti henüz yeni, göçmenlerin tüm çocuklarını kayıt altına almaya başladı. Sadece geçen yıl aralık ayında, ebeveynleri yurtdışında olan 79.000 çocuk kayıt altına alındı. Anne babası çalışmaya giden çocuklar anaokullarına veya okullara gitmemekte bu da çocuklar için kötü bir gelecek anlamına gelmektedir. (Rıskulova, 2019) Çocukların okullara gitmemesinin arkasında birçok sebep yatabilmektedir. Ancak bunlar içinde en önemli faktörlerin arasında *Sosyal yetim* tabir edilen çocukların ailelerinin alkol ve uyuşturucu kullanmaları, şiddete maruz kalmaları, kardeş sayısının çokluğu ve çocuğun ailesinin, çalışma amaçlı göçmen statüsüyle yurt dışına çıkması sayılabilmektedir (İmankulova ve Antonoviç, 2016: 29).

Kırgızistan'daki Sosyal Yetimlerin Durumu

Sosyal yetimliğin nedenlerinden biri modern ailede meydana gelen krizdir. Bu kriz, ülkedeki çocuklarda olumsuz bir etkiye sahiptir ve bu da sosyal yetimliğin artmasına ve özel kurumların çoğalmasına yol açmaktadır. Aile, çocuğun karakterini oluşturduğu, görüşlerini, geleneklerini, davranışlarını ve iletişimini sürdürdüğü ana gruptur. Ailenin bu müspet tesirinden çocuğun mahrum kalması, ebeveyn ve çocuk arasındaki zayıf iletişim gibi dış faktörler sebebiyle çocuk menfi olarak çok etkilenmektedir. Bu etkilenme ileride kendi çocuklarını yetiştirmede de olumsuz manada devam eder. Ne yazık ki, bir kamu kurumunda yetişen ve aile tecrübesi olmayan yetimler çoğu zaman kendilerini ve çocuklarını devlet korumasına bırakmaktadır. Hızlı hayat şartları ve yaşam koşullarındaki değişiklikler günümüz gençliği için kilit rol oynamaktadır. Cinsel yaşamın erken başlaması, toplumda evlilik öncesi ilişkiye karşı hoşgörülü tutumdan kaynaklanmaktadır. Anne davranışının oluşumunda sosyal faktörlerin rolü büyük ve belirleyici olduğu için, birçok araştırmacı sosyal yetimliğin nedenlerini bulmakta zorlanmaktadır.

Belicheva S.A.'a göre kadınların yeni doğan çocukları terk etme nedenleri 2 gruba ayrılmaktadır. Bunlardan biri yaşam koşullarının karmaşıklığıdır (parasızlık, ebeveynler tarafından evden kovulma, babanın çocuk tarafından reddedilmesi). Diğer ikinci grup ise belli bir zekâ geriliği nedeniyle zihinsel desteğe ihtiyacı olan gruptur. İki grup arasında net bir sınır yoktur. Bazı kadınlarda, çocuklarının doğuştan gelen malformasyonlarının (engellilik) nedeni hamilelik sırasında çocuğa ilgi gösterilmemesidir (Belicheva, 1994: 39). Çocuklarını terk eden annelerin çoğu, ebeveynleri onları hayattayken terk ettiği için bu hareketi tekrarlayabilirler.

Sosyal yetimlerin yetimhane yerine koruyucu ailelere verilmesi istismara açık kurumlara yerleştirilmesinden daha iyidir. Aileye teslim edilen çocuk iyi bir ortamda yetişir ve bir gün kendi ailesine dönebilir. Bişkek'teki BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), bu yetim çocukların %20'sinin ebeveyninin olmadığını, ancak yüzde 80'inin sorunlu ailelerin çocukları olan "sosyal yetimler" olduğunu ifade etmektedir. Yetimhaneler yetimlerin bazı hayâtî problemlerini çözmede yardımcı mekânlardır. Ancak yetimhaneyi bulmak bütün problemlerin çözülmesi anlamına gelmemektedir. Maalesef yetimler bazı yetimhanelerde kurumsal tacizlere, şiddete, çalışanların şahsi işlerinde kullanılmak gibi çok yanlış muamelelere maruz kalmaktadırlar. Bunun ana sebebi bunların hakkını koruyacak birilerinin olmamasıdır. UNICEF'e göre, çocukların çilesi sadece yetimhane süreciyle

bitmemekte, 18 yaşında yetimhanelerden ayrıldığında da psikolojik, fiziksel ve cinsel çeşitli istismar türlerine maruz kalmaları devam etmektedir. UNICEF'ten Grebennikova, "Yalnızca birkaçı iyi niyetli ve hayatlarını başarılı kılabilecek durumda; %65'i hapse giriyor" diyerek yetimlerin çilesine dikkat çekmektedir. Yetimhanelerden ayrılan çocukların, organize suçlara karışmaları ve kolayca kandırılmaya müsait olmaları devlet için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Çocukların ve yetimlerin haklarını korumaya yönelik mevzuat olmasına rağmen, bunlar uygulanmadığı için çocuklar arzu edilen şekilde yetişmemektedir. UNICEF'e göre; şu anda çocuklarını en çok yetimhanelere ve pansiyonlara bırakanlar genelde işçi göçmenleri ve para kazanmak için başka ülkelere giden ebeveynlerdir (IRIN, 2008). Bu tarz ebeveyn bakımından yoksun bırakılan veya ebeveynleri, ebeveyn haklarından mahrum bırakılan çocuklar, yaşam koşulları zor olan ailelerin çocukları ile işçi göçmenlerinin çocuklarından teşekkül etmektedir (Saralaeva, 2020). Anne babalar ekonomik açıdan çocukları rahat yaşatalım ve bedensel açıdan yetiştirelim derken, maalesef çocukları ruhsal ve manevi açıdan aç bırakmaktalar ve topluma zararı dokunabilecek potansiyele sahip bir nesil yetiştirmektedirler.

Kırgızistan'da Yetimhaneden Mezun Olanların Durumları ve Karşılaştıkları Problemler

Genel olarak yetim çocuklar fiziksel ve psikolojik açıdan yetersiz olarak yetiştiklerinden dolayı, mezun olduklarında sadece %5'i iyi bir eğitim alma imkânına sahip olabilmekte ve iyi bir iş imkânına kavuşabilmektedirler. Gözlemlere göre, yetimlerin mezuniyet sonrasında %1-2'si alkollü içecekler bağımlısı, %10'luk bir kesim fuhuş batağında veya hayatı suç işlemekle geçmekte, %5'i ise evsiz bir şekilde yaşamını sürdürmektedir. Kalan %70-80'lik kesim ise koşulların kurbanı olmaktadır. Yetim mezunlar okumak veya çalışmak için çaba sarf ederler. Ancak yetersiz eğitim, mali destek ve barınma eksikliği, kendinden şüphe duyma, savunmasızlık duygusu gibi psikolojik sorunlar, gençlerin ve kızların ilerlemelerini ve hayatta başarılı olmalarına sıklıkla engel olabilmektedir (Saralaeva, 2020).

1985 senesinde Gorbaçov'un başlattığı "yeniden yapılanma" dönemi neticesinde Sovyetler Birliği parçalanma sürecine girmiştir. 31 Ağustos 1991 senesinde de bağımsız Kırgız Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Buyar, 2017, s. 85). Kırgızistan bağımsızlık sonrasında, hukukun üstünlüğünü, hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığını, özel mülkiyetin korunmasını, bireylerin haklarının korunmasını ve devletin ve vatandaşlarının karşılıklı sorumluluğunu garanti eden yasal demokratik bir devlet olduğunu ilan etmiştir. Kırgız Cumhuriyeti, en önemli haklardan biri olan sosyal koruma hakkını tanıır ve sosyal adaleti güçlendirme, sosyal olarak savunmasız gruplar ve engelli vatandaşlar için hedefli koruma sağlama, istihdam edilebilir nüfusun ekonomik refahını geliştirme ve zor yaşam durumlarında vatandaşlara yardım sağlama politikasını sürdürmeye devam etmektedir.

Yetimhane mezunlarının kaderinin nasıl geliştiğine dair resmi bir istatistik yoktur. Yetimhaneler ve yatılı okullar gibi devlet kurumları, mezun olduktan sonra koşullarının yaşamının nasıl geliştiğini izlemiyor ve ilgilenmiyor (Saralaeva, 2020). UNICEF'in raporuna göre 18 yaşına gelip yetimhaneden mezun olan çocukların büyük çoğunluğunun bedensel ve psikolojik problemlere maruz kaldığı ve %65'inin hapisle neticelenen cürümler işlediği anlaşılmaktadır (Mambetalieva, 2008).

2010 yılında Çocuk Haklarını Koruma Derneği, yetimhane mezunlarından hiçbirinin mezuniyet belgesi dışında herhangi bir ödeme almadığını belirtmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının araştırmasına göre,

yetimhane mezunlarının yüzde 66,5'i "hiç ödeme almamış" ve yüzde 50,6'sı "devlet yardımı almak için herhangi bir belge sunmamıştır." Yıllar geçtiği halde, savcıların tavsiyelerine rağmen durum değişmemektedir. Kırgızistan'da yetimhanelerden mezun çocukların kaçının devlet garantili ödemeler aldığını kimse bilmiyor. Bazı ülkelerde, yetimhane mezunlarının evsizler ve suç örgütü mensupları saflarına katılmaları için, 25 yaşına gelene kadar yaşamaları ve kendi ayakları üzerinde durmaları için sosyal destek düzenlenmektedir (Ismanov, 2020). Yetimler ve sosyal yetimlerle ilgili uluslararası ve sivil kuruluşların verileri bile farklıdır. Dolayısıyla bazı İstatistikler birbirini nakzettekendir.

Kırgızistan'da Yetimhane ve Yetimlerin Problemlerine Dair Yapılan Çalışmalar

Kırgızistan'da yetimler ve yatılı okullara dair çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalardan olarak Kırgızistan Cumhurbaşkanı Genelkurmay Başkanı Dosaly Esenaliev başkanlığında yetimhaneler ve yatılı okullar sisteminin reformu konusunda uzman çalışma grubunun olağan toplantısı buna örnek gösterilebilir. Toplantıda, uluslararası uzmanlar, yetimhaneler ve yatılı okullar sisteminin reformunda asıl görevin, ailenin çocukların yetiştirilmesinde ve eğitiminde çok önemli bir faktör olduğunu belirtiyorlar. Eski Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov'un 19 Temmuz 2018'de sivil toplum temsilcileriyle yaptığı toplantıda, Çocuk Hakları Savunucuları Birliği başkanı Nazgul Turdubekova, aile desteği ve çocuk koruma konusunu gündeme getirdi. Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına bağlı yetimhane ve yatılı okulların ıslahı için uzman bir çalışma grubu kurulmasına karar verildi (President.kg., 2018). Şu an birçok üniversitede, devletin yetimhane mezunlarını üniversitelere kabul etmek için sağladığı kontenjanlar var. Ancak çoğu mezun bunları kullanamaz. Uluslararası deneyimi gözlemlediğimizde verimsiz yetimhaneleri ve yatılı okulları kapatmıştır. Bu nedenle, birçok Avrupa ülkesi ve hatta Moldova, Gürcistan, Ukrayna ve Rusya'nın bazı bölgeleri gibi eski Sovyet cumhuriyetleri, yetimhaneleri tamamen tasfiye etti ve çocukları biyolojik veya koruyucu ailelerine geri döndürmeye odaklandı. Örneğin, Moldova'da yetimhanelerde 17.000 çocuk vardı ve işçi göçü Kırgızistan'ınkinden daha yüksek olmasına rağmen, aile ile yakın çalışmaya başladılar ve iki yıl içinde yetimhanelerin tamamen tasfiyesini sağladılar. Bir aile, yoksulluk nedeniyle çocuğundan vazgeçmişse, ailenin maddi durumunu iyileştirmesine yardımcı olur, ebeveynler yeterli ebeveynlik becerilerine sahip değilse, ebeveynleri eğitir ve geliştirir (Saralaeva, 2020).

Kamu vakıflarının çalışanları, yetimhanelerin tasfiyesi konusunu gündeme getirmeye başlayınca, bu sosyal kurumların yöneticilerinden büyük bir direnişle karşılaşıldı. Ancak bu fikri başlatanlar, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov tarafından desteklendi. 2018'de cumhurbaşkanı ve sivil toplum arasındaki bir toplantıda, toplumdaki en acil sorunun ne olduğuna dair müzakereler yapıldı. Yetimhanelerde ve yatılı okullardaki şiddetin yüksek düzeyde olduğu, çocukların çoğu zaman dayak ve aşağılanmadan kaçtığı, anne ve babasız büyüdükleri için çocukların ihmal halinde olduğu da bir gerçektir. Kırgızistan'ın pilot bölgelerinde düşük gelirli aileleri, koruyucu aileleri, aile tipi yetimhaneleri destekleyecek hizmetlerin yaratılması için çalışmaya devam edilmektedir. Böylece, sivil toplum sayesinde Kırgızistan'da yetimhanelerin ve yatılı okulların reformunda aktif bir aşama başladı (Saralaeva, 2020). Sovyet döneminden beri gelişen ve kelimenin tam anlamıyla sağlamaştırılan eski yozlaşmış sistemi kırdığı için iş çok zor. Ancak kamu bilincinin oluşması için daha yapılacak çok iş

var. Toplumun, zor bir yaşam sürme durumu nedeniyle çocuklarını yetimhanelere götürmek zorunda kalan annelere, modası geçmiş, devasa ve verimsiz bir yetimhane ve pansiyon sistemini sürdürmek yerine, onlara barınma ve istihdam konusunda yardım etmenin daha iyi olduğunu anlaması gerekiyor.

Kırgızistan'da ebeveyn bakımı olmayan çocukların ve yetimlerin devlet sosyal yardımları almalarını devlet aktif olarak savunmaktadır. Çocuklar 18 yaşına kadar, devlet tarafından garanti edilen sosyal yardımları alabilmektedir. Bir kısım yetim çocuklar ve evlat edinen ebeveynleri de bu yardımların farkında değildir. Yetim çocuklar bu parayı alabilseler gelecekte iş kurmaya bir imkân sağlar. Kırgızistan'da her yıl 450 çocuk, yetimhanelerden mezun olmaktadır. Ancak çocukların %84'ü kanunla sağlanan sosyal yardımlardan yararlanamamaktadır. Milletvekillerinin yetimhanelerin durumuna dair yaptıkları teftiş ziyaretinin ardından parlamentoda, yetim çocukların hangi konularda yardım alabileceği sorunları ele alındı. 660 çocuktan 491'inin devlet tarafından garanti edilen yardımlardan yararlanamadığı ortaya çıktı (Kakielyudi, 2020).

Yetimlerin problemlerini çözmek adına bazı çalışmalar yapılmaktadır. Buna örnek olarak Bişkek'teki "Zor yaşam durumlarında yetimlerin sorunları ve bunları kullanarak sorunları çözenin yolları" başlığı altında bir forum gösterilebilir. Forumu ülkenin dört bir yanından yaklaşık 70 çocuk ve çok sayıda iş adamı katıldı. Forumun amacı ebeveynini kaybetmiş çocuklara istihdam sağlamak, uygulama yollarını tartışmak ve çocukları girişimcilerle tanıştırmaktır. Sivil toplum kuruluşlarının araştırmalarına göre şu anda yatılı okullardan mezun yetimlerin sadece %10'u istihdam edilmektedir (Talipov, 2019).

Bugün Kırgızistan'da gerek gerçek yetimler gerekse de sosyal yetimler için ciddi çalışmalar yapılmakta, mevcut yetimlerin ve mezun yetimlerin şartlarının iyileştirilmesi yönünde müzakerelere devam edilmektedir. Tıbbi bakım da dâhil olmak üzere tüm haklarını ve en önemlisi çocuklar için barınma sağlanmasını da içermektedir. Şimdi hükümet bir konut yönetmeliği taslağı hazırlıyor ve sivil toplum örgütlerinin üyeleri bu sorunun çözülmesine yardımcı olmak için harekete geçiyor. "Sosyal Destek Yönetmeliği" Kırgızistan'ın geleceği için çok büyük bir atılım olacak ve yetim çocukların alması gereken yardımı almalarına imkân sağlayacaktır. Bugün Kırgız Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı, devlet desteği alan çocuklar için Birleşik Sosyal Yardımın (ESB) tespitinde ve tahakkuk ettirilmesinde sorunların varlığını kabul etti. Bu kapsamda, Bakanın talimatıyla sadece sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin değil, Millî Eğitim ve İçişleri Bakanlığı'nın da yer aldığı bölümler arası bir çalışma grubu oluşturuldu. Grubun çalışmasının sonucu olarak, yetimhaneler ve yetimlerin durumuna dair ciddi iyileştirmeler yapılacağına dair uzlaşma sağlanmış durumdadır (Kakielyudi, 2020).

İslam Dininin Yetimlere Bakışı

Câhiliye döneminde fakirlerin ve yetimlerin hukukuna itibar edilmez, cebir ve zulüm yoluyla malları ellerinden alınır. Yetimlerin maruz kaldığı bu zulmü, mallarının haksız yollarla ellerinden alınmasını İslâm dini büyük günahlardan saymış, yetimi en güzel şekilde büyütüp topluma kazandırma konusunu ısrarla vurgulamıştır. İslâm dini her cihetten yetimi muhafaza etme ve barındırma konularında hassasiyetle üzerinde durup iyi bir fert yetiştirmeyi hedeflemiştir. Ancak beşerî hukukta çocuk haklarıyla alakalı akademik ve bilimsel çalışmalar yapılmış olmasına rağmen bu çalışmalarda yetimlerin durumu ele alınmamıştır (Akyüz, 2010: 36)

Yetimliğin acısını bizzat tatmış olan Hz. Muhammed birçok Hadis-i Şerifinde yetimlerin hakları konusuna hassasiyetle eğilmiştir. Hz. Muhammed'in, "Rabbim! Ben, iki zayıf kişilik olan kadın ve yetim haklarının ihlâl edilmesinden insanları şiddetle uyarıyorum" buyurduğu (İbn Mâce, "Edep", 6) ve bir keresinde de şahadet parmağı ile orta parmağını birleştirerek, "Yetim bir kişiyi gözetip koruyanla cennette şöylece yan yana beraber olacağız" buyurduğu Hadis kitaplarında geçmektedir. Ayrıca Hz. Muhammed S.A.V. yetim birinin başını, Allah rızasına kavuşmak amacıyla okşayan kişiye, elinin dokunduğu her saç teli sayısınca sevap yazılacağı ifade edilmiştir (Müsned, V, 250; Ebû Dâvûd, "Edeb", 121). Câhiliye dönemindeki harplerde senelerce sürüp giden kan davaları sebebiyle ölenler geride çok sayıda yetim çocuk bırakıyordu. Eli silâh tutmayan çocuklar, kızlar, yaşlılar ve kadınlar genellikle Arap yarımadasında mirasa layık görülmez ve yetim çocuklarda babalarından miras kalan terekeden yoksun bırakılırlardı. Yetim bazı kızlar vasîleri kanalıyla evlendirilir ve mehirlerine el konur, bazı zamanlarda da sırf yetimin mallarına sahip olmak için vasîleri onlarla kendileri evlenirdi. Bütün bu yanlışlara İslâm dini son vermiş, yetimlerin ve diğer hak sahiplerinin hakkını teslim etmiştir (Arı, 2013).

İslâm dini, beşerî bir gerçeklik olarak toplumsal sistemin vazgeçilmez bir unsurunu oluşturan yetimlere dair birçok düzenlemeler yapmış ve kıstaslar ortaya koymuştur. Bununla irtibatlı olarak da toplum ve fert ölçeğinde yetimlere yönelik yapılması icap eden sosyal, ahlâkî ve dinî mesuliyetler, Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şeriflerin ortaya koyduğu çerçevede oluşmuştur. Câhiliye devrinde horlanan ve hakir görülen ve toplumsal yaşamdan tecrit edilen yetimlerin İslâm'ın ortaya koyduğu birtakım düzenleme ve tatbikatlarla bir yönden sağlam ve karakterli kişiliğe sahip olmaları; beden, akıl ve ruh sağlamlığı cihetinden gelişimlerini ikmal etmeleri diğer yönden de içinde buldukları toplum ve çevreye entegre olarak sosyal yaşamda aktif rol üstlenmeleri hedeflenmiştir. Bu meyanda İslâm'ın, yetimlerin onurlarına uygun bir yaşam sürdürmelerini öngördüğünden dolayı, insanlığı ve Müslümanları, etraflarındaki yetimlerle alaka kurarak himaye etmeyi, onların parasal işlemlerini yüklenmeyi, eğitim ve öğretimlerinde yardımcı olmayı emretmiştir. Bu yolla da yetimlerin kişisel, bedensel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimlerini yakın markaja alıp kontrol etmeye teşvik ettiğini ifade etmek mümkündür.

İslâm'ın muâmelât sahasıyla alakalı ortaya koymuş olduğu hükümler bir bütün olarak değerlendirildiğinde bunların, güçsüz ve kimsesizleri muhafaza, haksızlıklar ve zulümleri nihayete erdirmeye, menfaat mücadelelerini engelleme, anlaşmazlık ve fitneleri yok ederek fert, aile ve toplumda sükûneti yerleştirme amacını gütmüştür. Babanın ölümüyle beraber muhafazasız kalan çocuğun birçok yönden mağduriyet yaşayabileceği kuvvetli bir ihtimaldir. Yetim kalan çocuk sıcak bir yuvada yetiştirilmez, ona muhabbetle kucak açılmaz, gerekli eğitim öğretim verilmez, babasızlığın veya annesizliğin sebep olduğu büyük boşluklar doldurulmaz ve en sıkıntılı da tek başına sokağa bırakılırsa o, yarın sosyal barışı ve toplumsal nizamı tehdit eden bir faktör şekline gelebilecektir. Bundan dolayı İslâm yetimleri himaye devresinde, Müslümanların yetim çocuklara yönelik son derece dengeli, hassas, iyiliksever merhametli, adaletli ve özverili olmaları emredilmiştir (Can, 2016: 131-132).

Yetimlere Dair Kur'ân-ı Kerîm'in Bakışı

Kur'ân-ı Kerîm 23 Âyet-i Kerîme ve 12 Sûrede yetimlere ait mevzulara temas etmektedir (İhyaorg, 2022). Bu durum, İslâm'ın en önemli ve ilk kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'in bu mevzuya ne kadar

ehemmiyet verdiğini göstermesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Kur'ân Kerîm yetim meselesini vahyin ilk senelerinden itibaren ele almış, haklarının korunmasına yönelik gereken tedbirleri ortaya koymuştur. Âyetlerin nüzul döneminde Mekki³ Âyetler genel olarak yetime iyilik yapmayı, Medeni⁴ Âyetler ise yetimlerin muhafazası mevzuunda kati buyrukları içermekte olup, Âyetlerin müşterek mesajı ise Nisâ Sûre'sinin 10⁵. Âyetinde ortaya koyulmaktadır.

Yetimlerin Haklarının Muhafaza Edilmesi

Kur'ân-ı Kerîm; yetim haklarını korumanın, onurlu bir görev olduğunu beyan etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, en faziletli ve en güzel kişinin, her şeyden önce Allah'a ve Peygamberlere iman eden; çok kıymet verdiği maldan yetimlere, fakirlere, yolda kalanlara harcayan; namazını eda eden, zekâtını hakkıyla ödeyen olduğuna işaret etmiştir (Bahrü'l-ulûm, 1985: 25). Allah (c.c), Bakara Sûre'sinin 215. Âyet-i Kerîme'sinde, babasını yitirmiş, bir fert olarak toplumda unutulmuş, toplumun çaresizleri olan yetimlere, kendi ihtiyacı olmasına rağmen sevdiği malından infakta bulunan kullarını methetmiştir⁶.

Hangi amaçla olursa olsun haksız yere yetimin malını yemeye veya bir şekilde zarara uğratmaya yeltenen, yetimden evvel kendisini zarara uğratmış dünya ve ahiretini kaybetmiş kabul edilmektedir. Bu tarz bir yasak, mesuliyet ve tehlike barındıran bir haram olduğunun açık bir ifadesidir. Nisâ Sûre'sinin 27. Âyetinde yetim malına tenezzül etmenin kötülüğüne işaret edilmiştir.

Yetimlerin Mallarının Taksimi

Cahiliye devrindeki kızları, kadınları ve yetimleri miras payından yoksun bırakma uygulaması İslam'ın ilk devirlerinde Müslümanlar tarafından da devam ettirilmiş, bu duruma dair insanlar Hz. Muhammed'den hüküm sorunca, Âyet-i Kerîm'e inmiş ve Müslümanların bu mevzuda nasıl davranacakları ortaya koyulmuştur. Bu konuya Nisâ Sûresi 127⁸. Âyet-i Kerîme'de temas edilmiştir. Âyette işaret edilen noktalardan biri de yetim malının muhafazası, kimsesi bulunmuyorsa ihsanla (iyilik) himaye altına alınması konusudur. Çünkü bir yetimin babasını yitirmiş olması, hakkını alma ve malını harcaması mevzuunda yeterli olmayacaktır. Bu takdirde yetime ihsan ve adâlet (iyilikle) hisleriyle muamele etmenin bir emir olduğu beyan edilmiştir.

Yetimlere Ahlâkî ve İnsanî Açından Davranış Tarzı

Cahiliye Devrinde itibarları yok edilen, insanlık harici muamelelere maruz kalan yetimler ile alakalı olarak İslâm dini bu davranışların büyük günahlardan sayılacağını beyan etmiş, onurlu bir yaşam için bütün haklarını garanti altına almıştır. Yetimlerin vasî veya velîlerine hitapla: Yetime adaletle muamele etmenin, kendi çocuklarından ayırmamalarının, yeme-içme mevzuunda aynı sofrayı paylaşmalarının

³ **Mekki:** Genel görüşe göre Mekke'de veya Hicretten önce inen Sûre veya Âyetlere verilen isim.

⁴ **Medeni:** Genel görüşe göre Medine'de veya Hicretten sonra inen Sûre veya Âyetlere verilen isim.

⁵ **Nisâ 10:** "Yetimlerin mallarını haksız bir şekilde yiyenler, hakikatte şiphe yok ki karınlarına ancak ateş dolduranlardır. Zaten onlar alevi ateşe atılacaklardır."

⁶ **Bakara 2/215:** "Senden neyi harcamaları gerektiğini soruyorlar. Cevaben de ki: Harcamak istediğiniz mal, anne-baba, akrabalar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır. Hayır, namına neyi verirseniz şüphesiz Allah verdiğiniz şeyi bilir."

⁷ **Nisâ 4/2:** "Yetimlere ait olan malları verin, temiz olan şeyi kirli olanla yer değiştirmeyin, yetimlerin mallarını size ait mallara ilave ederek yemeyin; çünkü bu davranış büyük bir günahtır"

⁸ **Nisâ 4/127:** "Şöyle söyle: Yetimlere dair hükmü, Cenabı-ı Allah ve Kur'an'da size okunan Âyetler beyan ediyor; Yetimler için emredileni onlara vermediğiniz, nikâhlamayı da arzu etmediğiniz yetim kadınlar, biçare çocuklar hakkında, yetimlere adaletle muamele etmeniz hususunda size okunan Âyetler açıklıyor. Onlara İyilik namına ne yaparsanız kesinlikle Allah yapılı noksansız bilmektedir"

onlar adına hayırlı bir iş olacağını ifade etmiştir. Yetime karşı güzel davranması mevzuunda insanları eğitirken, kendilerini yetimlerin yerine koyup, babaların evlatlarına davranışı gibi davranmalarını önermiştir (Kasapoğlu, 2017: 45)

Yetimin yetiştirilmesi, haklarının muhafazası, içmesi, yemesi üzerinde Duhâ Sûre'sinin 93/6- 9. Âyet-i Kerîmelerinde de şu tarz beyan geçmektedir: "Allah seni yetim olarak bulup barındırma temin etmedi mi?", "O takdirde sakın ola ki yetimi ezme!". Duhâ Sûre'sinin son Âyetler'inde verilmek istenen mesaj ise şöyledir; Hz. Muhammed'in şahsında yetime dair sosyal ve ahlâkî sorunların üzerine toplumların dikkatini çekmek ve çözüm yolları bulmak olarak yorumlanmıştır (Karaman, 2016: 639-640)

Yetimler İçin Harcamada Bulunmak

Kur'ân-ı Kerîm Âyetlerinin yetimlere değer verip, gündeme getirdiği bir başka misali de cihat yoluyla Müslümanların kazandıkları ganimetlerden, harbe bizzat girememiş bir grup olan yetimlere beşte bir pay ayrılmasını istemektedir. Bu mevzuya dair talepler Enfal Sûre'sinin 41⁹. Âyet-i Kerîme'sinde yer bulmaktadır. Bu Âyette Allah, Allah Rasûlu ve Allah Rasûlu'nün yakınlarından hemen sonrasındaki sırada yetimler gelmektedir.

Yetimlerin Evlendirilmesi ve Mal Varlığının Durumu

Yetim çocuklar her zaman yetim olarak kalmayacaktır. Yetim çocuk akıl bâliğ olunca veya evlilik yaşına ulaşıncı zekâ gücü, mallarının idaresi mevzuunda, denemeye muhatap kılınıp gelişme ve rüşte erme müşâhede edildiğinde şahitlerin yanında en güzel bir şekilde malının hepsinin yetime teslim edilmesi bir zorunluluktur (Köse, 1988: 298-300). Yetimin malının yönetiminden mesul olan velî zengin ise, velâyetinin mukabilinde yetimin malına tenezzül etmemesi ve ücret almaması, eğer velî muhtaç ise asgari şartlarda geçinmek için velâyetine mukabil ücret alması uygun görülmüştür (Cessâs, 1992: 2/66). En'âm Sûre'sinin 152¹⁰. Âyet-i Kerîmesinde iyi niyetli ve işlerini tanzim etmek isteyenlerin çekinmesine gerek olmadığını, ancak art niyetlilerin hedefe oturtulduğunu bildirmiştir. Âyetler yetimin vâsi veya velîsine yönelik olarak, onları muhafaza etme ve mallarına güzel bakmaları için çaba göstermeleri icap ettiği belirtilmiştir.

Yetimlerle İlgili Âyetler'den Çıkarılabilecek Hükümler

- Eğer yetim sefih ¹¹durumda ise rüşt çağına ulaşmadan ve malını güzel bir şekilde muhafaza edip kullanma kabiliyetini kazanmadan, malı yetime teslim etmeyip gözetmek ve himaye etmek gerekir.
- Rüşt yaşına gelen yetimler mallarını teslim almadan önce, malı muhafaza ve değerlendirme yeteneğine ulaştığı tespit edildikten sonra velî, yetimin mallarını teslim etmelidir.
- Veli şahitler yanında bir tutanak tutarak malı teslim etmelidir.

⁹ **Enfâl 8/41:** "Eğer Cenabı Hakka, birde hakla batılın ayrıldığı, iki ayrı ordunun birbiri ile yüzüze geldiği gün (Bedir Harbi) Hz. Muhammed'e indirdiğimize inanmışsanız, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin biliniz ki beşte biri Allah'a, Resûlüne, onun akrabalarına, yetimlere, fakirlere ve yolculara aittir. Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir"

¹⁰ **En'âm 6/152:** "Yetim çocuklar Rüşte ulaşınca kadar yetimin malına, onun iyiliği söz konusu olmadıkça dokunmayın."

¹¹ **Sefih:** Kişinin kendi malını son derece israf ederek kullanması, zevke, eğlenceye ve süse aşırı derecede haris olması ve iradesi olmayan şahıstır (İslam ve İhsan, 2020).

- Veli, kendi evlatlarının geleceğine gösterdiği itinaı yetimlere yönelikte aynı seviyede ortaya koymalıdır. Eğitim öğretmenleri için de icap eden değer verilmelidir.
- Yetimler evlilik yaşına geldiklerinde, cemiyetlerin örfüne göre evlilikle alakalı tüm ihtiyaçlar giderilmelidir.
- Yetimlere yapılacak en küçük bir zulüm veya haksızlık cehenneme girmeyi mucip büyük günahlardan sayılmıştır.
- Âyetler’de Allah’ın, Allah’ı, Resûlüllah’ı ve yakın akrabaları zikrettikten hemen sonra yetimleri zikretmesi, yetime gösterilen ehemmiyeti göstermesi bakımından manidardır (Sâbûnî, 1997: 2/443).

Hadis-i Şeriflerde Yetimlere Dair Değerlendirmeler

Hz. Peygamber Kureyş kabilesine mensupluğunun yanında yetim olarak ve himayeye muhtaç bir şekilde dünyaya gelmiş, Hz. Hatice ile evliliğine kadar yaşamını maddi zorluklar içinde geçirmişti. Hayata yetim olarak gözünü açan Hz. Peygamber yetimliğe ait bütün acıları vicdanında yaşamış biri olarak peygamberlik sürecinde yetimlerin hakları mevzuunda hassasiyet göstermiş bir peygamberdir. Hz. Peygamber küçük yaşından itibaren bütün gereksinimlerini bizzat kendisi yerine getirmeye gayret etmiş, şahsına Ebû Talip’in yetimi sıfatıyla seslenilmişti (Nesâî, 2012: 3/120).

Yetimin Malının Muhafazası

Hz. Muhammed, yetim mallarının muhafazası ve haksız bir yolla yenilmemesi konusu üzerinde ısrarla durmuş, aksi takdirde yetimlere karşı yapılan bir yanlışın şiddetli azapla neticeleneceğini ifade edilmiştir. Korunmamız icap eden ve helâke sebep olan büyük yedi günahı; şirk, adam öldürme, sihir yapma, faiz yeme, haksız yolla yetim malı yeme, harpten kaçma ve namuslu hanımlara iftirada bulunma diye zikrederken, yetim malının haksız yere yenilmesinin de bu büyük günahlardan biri olduğu vurgulanmıştır (Buhârî, 1941: Vasaya 23). Hadiste, yetim malı yemenin şirk, sihir, katil, faiz gibi suçların hemen akabinde gelmesi, bu suçun büyüklüğünü göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Yetimlerin Kefaletini Üstlenmek

Hz. Muhammed, yetime helâl lokma sunmayı, kefaletini deruhte etmeyi, bakımına itina göstermeyi, güzel bir hayat temin etmeyi, sosyal bir mesuliyet olarak değerlendirmiş ve bu sorumlulukları yerine getirenin cennetle müjdelendiğini haber vermiştir. Peygamberlerin cennetteki derecelerinin en üst derecesinde olduğunu ifade etmiştir. Yetime kefil olmayı son derece teşvik etmiş, yetimin sorumluluklarını üstlenenle cennette yan yana olacağını müjdesini vermiş ve işaret parmağı ile orta parmağının arasını açarak " yetime kefil olan (onu yetiştiren) kişiyle ben cennette böyle beraber olacağız" (Müslim, 1992: 8/21). Başka bir Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber:" İki çeşit insanın hakkının çiğnenmesine kesinlikle izin vermem; bunlar yetim ve dul kadınlardır (Nesâî, 2012: 64). Burada dul kadınla yetimin birlikte zikredilmesi, ikisinin de haklarını muhafazadan aciz olduklarından. Zira yetimi himaye edecek olan baba yardımı kaybolmuş durumdadır. Kadında yaratılış cihetiyle güçsüzdür ve de dul kalınca daha da sıkıntılı bir duruma düşebilir.

Hz. Muhammed en güzel evin içinde yetimlerin hayat sürdüğü ev en kötü evlerinde yetimlere karşı uygunsuz davranılan evler olduğunu beyanla:" Müslümanların evlerinin en hayırlı olanı; yetim

barındırılan ve ona güzel muamele edilen evdir. En hoş gitmeyen ev ise içinde yetimlere kötü davranılan evdir" (İbn-i Mâce, 2012).

Yetimin Hukuki Hakları

İslâm hukukçuları Âyet ve Hadislerden çıkarılan hükümler boyunca yetimlerin hukukunu bir bütün olarak değerlendirmiş naslara bakarak yetimlerin bakımına dair birtakım hukuki düzenlemeler ortaya koymuştur. Misal olarak; " Yetim süt emme dönemindeyken süt emme ihtiyacını yerine getirmek üzere sütanne hazırlanmasında ve bu görevin ücretinin ödenmesinde, önce velisini, daha sonrada sırayla diğer alakalı şahısları sorumlu tutmuşlardır (Serahsî, 1993: 235).

İslâm hukukçuları; yetimlerin ülke örfüne uygun olarak yetiştirilip barındırılmalarını, farz-ı kifâye¹² olarak görmüşlerdir. Bu mesuliyet ilk olarak yakın akrabalarınındır. Sorumluluklarını yerine getiremedikleri ya da yok oldukları takdirde sorumluluk genel olarak Müslümanlara geçer. İslâm hukuku nazarında kimsesi olmayan yetimlerin vasîsi /velisi devlet reisidir (İbn-i Mâce, 2012: 15). Bu görev, devletin kontrol ve himayesinde koruyucu aile ya da alakalı kurumlar eliyle icra edilecektir

Herhangi bir sebepten yönetim boşluğu doğduğunda mesuliyet yetimin yaşadığı bölgedeki Müslümanlara geçer. Fakihlere göre her doğan çocuk İslâm fitratı üzere dünyaya geldiğinden inancının sorgulanmaması gerekir. Bu yönüyle yetimlerin ebeveyni hangi inanca sahip olursa olsun yetimler sokaklara bırakılmamalı ve kötü niyetli insanların insafına terk edilmemelidir (Köse, 2003: 68). İslâm Fukahası, emeğinin karşılığı ödenmeden ve ücreti verilmeden yetimlerin çalıştırılmasını menetmiş ve haram olarak değerlendirmiştir (İbn Nüceym , 1983, s. 288). Velî mecbur kalmadıkça velâyeti altındaki yetime ait malları zarar görme ihtimali varsa malından borç vermeye, satmaya veya kurban kesmeye ve hediye vermeye muktedir değildir (Serahsî, 1993: 66).

Bu kararlar yetimin hukukunun muhafazasına yönelik verilmiş kararlardır. Miras yoluyla yetime geçen miras kendisine verilmeyip, velî/vasîsine teslim edilmeli ya da hâkim tarafından kontrole alınmalıdır. Mâlikî ve Hanefî hukukçuları, çocuğun temyiz döneminden önceki bütün tasarrufları yok hükmünde görmüş ve hükümsüz olarak değerlendirmişlerdir. Şâfiî ve Hanbelî hukukçuları nazarında ise; baliğ olmamış çocuğun temyiz döneminden önceki ve sonraki malî tasarruflarının hepsini hükümsüz olarak değerlendirmişlerdir (Apaydın,1996:503). Yetimler başlarını sokabilecekleri bir mekândan ve bütün yardımlardan mahrum kalırlarsa zalim ve vicdansız velilerin eline geçebilir, bundan dolayı akrabalarının yanına vermek ve böylece en güzel şekilde yetişmelerine gayret göstermek gerekir. Eğer yakınları yetime bakmaya uygun değilse bu vazife topluma ve devlete düşmektedir. Bir veliye verildiğinde haksızlığa maruz kalan yetim, hâkim vasıtasıyla tespit edilecek bir başka velinin uhdesine tevdi edilir. Bu da gerçekleşemediğinde yetimi himaye vazifesi devletin ilgili sosyal kurumlar veya vakıflar bu vazifeyle mükellef hale gelirler (Karaman, 2016: 153).

Yetimlerle İlgili Hadislerden Çıkarılabilecek Hükümler:

- Yetimlere daima şefkatli olmak icap etmektedir.

¹² **Farz-ı Kifaye:** Müslümanların bir kısmının yapmasıyla diğer Müslümanlardan mes'ûliyyetin kalkmasıdır.

- En hayırlı ev yetim bulunan ev; en kötü evde yetimlerin horlandığı evdir.
- Kim yetimi yedirir, içirir ve barındırırsa affı mümkün olmayan bir günah işlemek şartıyla cennetlik olur.
- Bir kimse bir yetimin saçını okşarsa, dokunduğu saç teli adedince sevap verilir.
- Bir kimse ölürken borç veya yetim bırakırsa; O borcu ödemeyi ve yetime bakmayı Hz. Muhammed üstleniyor.
- Kalbinin yumuşamasını isteyen kişiye fakir doyurmak ve yetim başı okşamak tavsiye ediliyor.
- Müslümanlar yetimle dul kadının hakkını gasp etmekten şiddetle menolunmuşlardır.
- Müslümanları helak eden yedi şeyden biri de yetim malı yemek olarak ifade edilmiştir (İslam ve İhsan, 2020).

Sonuç ve Öneriler

Genel olarak Dünya’da özel olarak da Kırgızistan’da yetim çocuklar meselesi bir sosyal problem olmaya devam etmektedir. Yetimler içerisinde Sosyal yetimler ayrı ve önemli bir yer tutmakta ve sayı olarak da bildiğimiz yetim tarifindeki yetimlerden daha kalabalık bir gruptur. Kırgız toplumunun da mensup olduğu İslâm Dini’nde yetimlerin dikkat çekecek derecede özel bir konumu vardır. Bunu, yetimlere Kur’ân-ı Kerîm’in 12. Sûresinde ve 23. Âyet-i Kerime’sinde yer vermesi açık bir şekilde göstermektedir. Hz. Peygamberde Hadis-i şeriflerde bu konuya özel bir itina göstermiştir. İslâm mefkûresinden üst seviyede etkilenen Kırgız kültüründe de yetimlerin çok ayrı ve özel bir yeri vardır. Hâlihazırdaki Kırgız toplumu İslâm Dini’nin bu konudaki ahkâmından ve kadim kültüründeki yetimlere karşı olan bakış açılarından da faydalanarak yetim ve sosyal yetimlerin problemlerinin çözümünde veya azaltılmasında ve yetimhanelerin ıslah edilmesinde fayda temin edilebilir. Dinler, tarih boyunca toplumlarının yaşamlarında çok ciddi tesirler icra etmiş sistemlerdir. Bundan dolayı genel olarak İslâm dinine mensup olan Kırgız toplumuna, dinlerinin yetimlere yönelik bakışı ne kadar iyi anlatılabilirse, yetimlere ait problemlerin çözümü için daha güzel neticeler alınabilecektir. Özellikle sosyal yetimlerin toplumda mümkünse hiç olmaması veya minimize edilmesinde ciddi katkılar sağlayabilir.

Yetimler, Yetimhaneler ve Mezun Yetimlerin Problemlerinin Çözümüne Dair Bazı Öneriler:

1. Devlet ve halk beraberce yetim ve sosyal yetimlerin azaltılması için yapılabilecek her türlü tedbiri almalıdır.
2. Yetimhanelerin fizikî noksanlarının yok edilerek belli bir standarda getirilmesi ve devletin kontrolünde bir çatı kuruluş eliyle bütün yetimhanelerin takip ve kontrollerinin yapılması gerekir.
3. Din görevlileri camilerdeki vaaz ve hutbelerinde yetimlere yardımcı olmanın mensup oldukları dinlerinin ve kadim kültürlerinin gereği olduğunu işlemelidirler.
4. Televizyon ve radyo programlarında, alanında uzman din adamları ve bilim adamları davet edilerek yetimlere dair yapılması gerekenler işlenebilir.
5. Yetimlere karşı görevleri içeren diziler, filimler ve tanıtıcı tarzda yayınlar yapılarak, İslâm dininin ve Kırgız kültürünün konuya bakışları işlenebilir ve toplumun bu konuya karşı duyarlı olması temin edilebilir.

6. Evlilik öncesi evlenecek çiftlere evlilik kursları açılarak ve ailenin önemini anlatan programlar yaparak, sosyal yetimlerin oluşması azaltılabilir.
7. Yetimhane faaliyetlerini yürüten sivil toplum kuruluşları ile resmi organlar arasında bir ulusal koordinasyon sağlanarak bilgi aktarımı ve mevcut imkânlardan daha ekonomik bir şekilde faydalanılması temin edilmelidir.
8. Yetimhanelere milletvekillerinin, bilim adamlarının, ülkenin meşhur sanatçılarının, film artistleri gibi itibarlı insanların gelmesini temin ederek çocuklara değerli oldukları hissettirilmelidir.
9. Devletin ekonomik gücünün yetmediği yerlerde, devlet kontrolünde halkın ve sivil toplum kuruluşlarının katılıp destek yapabileceği yardım programları düzenlenebilir.
10. Yetimlere Kırgızistan şartlarında 18 yaşından küçükler için verilen 705 som (8,71\$) (Akbaraliyeva, 2018) paranın miktarının artırılması, bu paranın bütün yetimlere verilmesi ve bu yardımı almak için gerekli olan bürokratik zorlukların kaldırılması gerekmektedir.
11. Gerek yetimhanelerde kalan gerekse de bir yakınının yanında kalan yetimlerin sağlık kontrolleri daha dikkatli takip edilmeli ve belli periyotlarla doktor, psikolog ve psikiyatri desteği sağlanmalıdır.
12. Devlet bünyesinde, Kırgızistan'da oluşan deprem, sel gibi tabii afetlerde mağduriyet yaşayıp yetim kalan ve ebeveyn ilgisizliğinden ortada kalan yetimler için, süratle görev yapmak amacıyla "Yetimhaneler Acil Vazife Müdürlüğü" kurularak fuhuş şebekelerinden, misyonerlik teşkilatlarından ve organ kaçakçılığıyla uğraşan mafya gruplarından önce bu yapı tarafından yetim çocukların muhafazaya alınması sağlanmalıdır.
13. Kırgızistan Üniversitelerinde sosyal görevler sahasında eğitim veren bölümlerin oluşturulmasının teşvik edilmesi ve parasal açıdan da destek gösterilmesi gerekir.
14. Yetimhanede yaşayan çocukların toplumdan tecrit olmaması ve kontrollü bir şekilde sosyal yaşama girmeleri için yetimhanelerde koğuş tarzından, çocukların aile sıcaklığını daha çok hissedebilecekleri şartlar sağlanmalıdır.
15. Yetimhanelerin işletme yasaları ve mevzuatları, giriş şartları gözden geçirilerek günümüz tatbikatları çerçevesinde güncel hale getirilmeli; uzmanlarca kabul görmüş standart bir "yetimhane işletme modeli" teşekkül ettirilmeli, bu mevzuda deneyimli ve bilgi birikimi olan STK'larla tecrübe alış-verişi gerçekleştirilmelidir.
16. Kırgızistan yetimhanelerinde ülke ve bölgelerine dair tarihî, sosyal ve kültürel zenginlikleri öğreten müfredatlar koyulmalı ve bu yetim çocukların kültürlerine, halkına ve dünyaya faydası olan nesiller olarak yetiştirilmelerine katkı sağlanmalıdır.
17. Öncelikli olarak bir program çerçevesinde Kırgızistan'ın sosyo-kültürel yapısına vâkıf olan pedagoglar, psikologlar ve bir sistemli yetimhane çalışmaları bulunan STK'ların temsilcilerinden oluşan bir yapı oluşturularak yetimhanelerde çalışanların, sosyolojik ve psikolojik alanda hizmet içi eğitimler görmesi, mevcut yetimhane vazifelilerinin sosyal hizmetler sahasında donanımlı duruma getirecek eğitimlerin sunulması sağlanmalıdır.
18. Yetimhanelerdeki çocukların cinsel taciz, dayak, aşağılanma, şiddet ve her türlü istismardan korunmaları için yukarıda zikredilen birimin yönettiği sistemli bir teftiş müessesesinin

kurulması ve yetim çocuklara haklarının neler olduğu ve bu gibi sıkıntılı durumlarla karşılaşmaları durumunda başvuracakları süreçlerin anlatıldığı seminerler, toplantılar ve programlar tertip edilmelidir.

19. Yetimhanelerde yaşanan maddi sıkıntıları göz önünde bulundurarak her yetimhaneye özel bir vakfiye oluşturulmalıdır. Çünkü bu vakfiyeler, devletin yetimler için ayırdığı fonlarda sıkıntılı bir durumun oluşması veya ayrılan fonların yetersiz gelmesi durumunda devreye girerek hizmetin kesintisiz olarak sürmesini temin ederler.
20. Yetimhanelerdeki travma yaşamış çocuklara iyileştirme uygulamaları ve psikolojik yardımın devlet desteğiyle yürütülmesi için projeler oluşturulmalı ve projelerde devlet tarafından maddi ve lojistik yardımlar temin edilmelidir.
21. Yetimhanelerde yetişen çocukların 18 yaşından sonra yetimhaneden hiçbir meslek sahibi olmadan mezun edilmeleri yerine, toplumda kabul gören bir meslek öğrenmeleri için lazım olan kurslar ya da mesleki okulların kurulması, buralarda öğrenim gören gençlerin yaşama tutunana deyin gözlenmeleri ve yönlendirilmeleri şarttır.
22. İşletmelerin ve Üniversitelerin yetimhanede yetişen çocuklara yönelik özel kontenjan ayırmalarının temin edilmesi bu çocukların toplumla kaynaşmasına yardımcı olacaktır.
23. Maddi yönden fakir olan mahallerde kurulan yetimhanelerde muhtemel yiyecek sıkıntısına dair problemlerin çözümünde, yetimhanelerin kontrolünde mandıra, tavuk çiftliği, sebze-meyve bahçeleri, dokuma atölyeleri, terzilik öğretecek şekilde şartların sağlanması, hem yetimhanedeki çocukların hoşça vakit geçirmelerine, ihtiyaçların temininde ve çocukların meslek öğrenmelerine vesile olacaktır.
24. Ebeveyn bakımından yoksun bırakılan sosyal yetim kategorisindeki çocuklar için ebeveynlerinden kanun yoluyla nafaka talep edilebilir.
25. Yetimhane mezunlarına konut edinme ve yeni hayata uyum sağlama yönünde devlet kolaylıklar sağlamalıdır.
26. Devlet, mezuniyet sonrasında da yetimleri takip etmeli ve problemlerinin çözümüne destek sağlamalıdır

Kaynakça

- 24.Kg. (2021, 05 16). *Ölködöğü böböktördün 51 payızı erkek baldar*. Baldar tuuraluu kızıktuu faktılar. 24.Kg:https://24.kg/kyrgyzcha/195803_olkodogu_boboktordun_51payyizyi_erkek_baldar_baldar_tuuraluu_kyzyiktuu_faktyilar/
- Abdraeva, S. (2019, 05 27). *Kırgızistanda İnternet Tibindegi baldar*. KABAR: kg.kabar.kg/news
- Abramzon , S. (1999). *Kırgız jana Kırgızstan tarıhı boyunça tandalma emgekter*. Bişkek: Kırgızistan Soros Fondu.
- Afamilyforeveryorphan. (2021, 05 18). *Please Pray for Vulnerable Children in Kyrgyzstan. A family for every orphan*: <https://afamilyforeveryorphan.org/please-pray-for-vulnerable-children-in-kyrgyzstan/>
- Akbaraliyeva, A. (2018, 01 26). *JÖLÖKPUL (POSOBİE) DEGEN EMNE? Je anı kimder aluuga ukuktuu*. Aymak.kg.: https://aimak.kg/eldin_unu/okurmandardyn_pikir/25436-zhölökpul-posobie-degen-emne-zhe-any-kimder-aluuga-ukuktuu.html

- Amber, S. (2022). Dini İnançlar Zaviyesinden Kırgızların Dünü-Bugünü ve Kırgız Gençlerinin İnançlara Karşı Olan Tutumları . *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1173-1197. doi:10.15869/itobiad.1090954
- Arı, A. (2013). *Yetim*. TDV İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/yetim>
- Aslan, Ş. (2021, 05 12). *Şehirler ve Yetimhaneleri*. BirGün: <https://www.birgun.net/haber/sehirler-ve-yetimhaneleri-344411>
- Bahrü'l-ulûm, İ. (1985). *El-Yetim fi'l-Kur'âni ve's-Sünneti*. Beyrut.
- Bainazarov, İ., Ormonova, A., & Salimj, L. (2015). *Orphanage Graduates of Kyrgyzstan Assesment of Rights and Needs*. Bişkek: Usaid.
- Bayraktar, S. (2015). *İnsanlığın Kanayan Yarası Çocuk İstismarı ve İhmali*. İstanbul: Nobel Tıp.
- Belicheva, S. (1994). *Osnovy preventivnoy psikhologii*. M.: Redakionno-izdatel'skiy tsentr Konsortsiuma "Sotsial'noye zdorov'ye Rossi.
- Bengrad, A. (2017, 05 29). *Kırgızstanda 60 jeke mençik baldar üyü bar*. 24.Kg: https://24.kg/kyrgyzcha/53065_kyrgyzstanda_60_jeke_menchik_baldar_uyu_bar/
- Buhârî, M. (1941). *et-Târîhu'l-Kebîr* (Cilt 1-4). Haydarâbâd.
- Buyar, C. (2017). *Kırgız Tarihi (Başlangıcından 1991 Yılına Kadar)*. C. Buyar içinde, Kırgızistan:Tarih-Toplum-Ekonomi-Siyaset (s. 657). Bişkek.
- Can , A. (2016). Kurana göre Yetimlerin Himayesi. *Diyanet İlmi Dergi*, 52(3), 129-163.
- Cebi, E. (2015, 09 15). *Mahrumiyetin Kurumsallaşmış Mekânları Yetimhaneler*. İHH: <https://ihh.org.tr/anlati/mahrumiyetin-kurumsallasmis-mekanlari-yetimhaneler>
- Child Fund. (2021, 03 29). *The Plight of Orphans in Belarus*. Child Fund International: <https://www.childfund.org/Content/NewsDetail/2147489706/>
- Children Of Grace. (2022). *Help provide food, medical care, and hygiene products during this crisis*. Children Of Grace: <https://childrenofgrace.com/>
- Global Child Advocates. (tarih yok). *Every child needs the love of family*. Global Child Advocates: <https://globalchildadvocates.org/socialorphans>
- Grodekov, N. (1889). *Kyrgyz and Karakirgies of the Syr Darinmskoy Oblasti*. Tashkent: Legal status.
- Harmancı, P. (2015). Dünyadaki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Ismanov, A. (2020). *Kırgızstandağı jetimder: jarandıgı jok jaktar sımal*. Janı Jüzdör: <http://nlkg.kg/kg/society/at-gunpoint/siroty-kyrgyzstana-kak-lica-bez-prav-i-grazhdanstva>
- İbn-i Mâce, H. (2012). *Süneni İbni Mace Tercemesi ve Şerhi,Edep bölümü 6 (Cilt 10)*. (H. Hatipoğlu, Çev.) İstanbul.
- İbn Nüceym, Z.-M. (1983). *El-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*. (M. Mutî el-Hâfız, Dü.) Dımaşk.
- İhyaorg. (2022, 07 12). *Kuranda Yetim*. İhya.org: <https://meal.ihya.org/kurandan-ayetler/kuranda-gecen-yetim-ile-ilgili-ayetler.html>
- İslam ve İhsan. (2020, 08 25). *Sefih Ne Demek? İslam ve İhsan*: <https://www.islamveihsan.com/sefih-ne-demek.html>
- İmankulova, M., & Antonoviç, L. (2016). *Kırgızistanda Mektepke Barmay Kalgan Baldar menen iştüö Boyunca Koldonmo*. Bişkek: VRS Company.

- İNSAMER . (2021, 03 29). *Suriye’de Çocuk Olmak*. İnfografik: https://insamer.com/tr/suriyede-cocuk-olmak_2025.html
- IRIN. (2008, 07 29). *Kyrgyzstan: Move to keep orphans out of institutions*. refworld: <https://www.refworld.org/docid/4896c471e.html>
- Kakielyudi. (2020, 02 11). *Uyazvimyye Deti V Kyrgyzstane: Vo Bzlosruyu Zhizn' Bez Deneg ı Dokumentov*. Kakielyudi: <http://cso-central.asia/uyazvimye-deti-v-kyrgyzstane-vo-vzroslyuyu-zhizn-bez-deneg-i-dokumentov/>
- Karakeeva, J. (2015, 05 20). *Kyrgyz State Orphanages Offer Bleak Future*. İwpr: <https://iwpr.net/global-voices/kyrgyz-state-orphanages-offer-bleak-future>
- Karaman, H. (2016). *Heyet”. Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Cilt 1-5). Ankara.
- Keneşova, R. (2016, 05 04). *Azattık Unalgısı. Baldar üyündöğü "jetim" baldar:* https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_children_right/27713397.html
- Köse, S. (2003). *Lakit*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi(DİA) (Cilt 27). İstanbul.
- Mambetalieva, G. (2008, 07 29). *Move to keep orphans out of institutions*. The New Humanitarian: <https://www.thenewhumanitarian.org/report/79488/kyrgyzstan-move-keep-orphans-out-institutions>
- Moldojunusov, K. (2020, 04 07). *Köçmön kırgızlarda jetimderdi, jesirlerdi jana karyalardı sotsialdık jaktan korgoo jana koldoo çaraları*. Muras: https://muras.turmush.kg/unews/un_post:16837
- Muhina, V. (1991). *Lishennyje roditel'skogo popechitel'stva: Khrestomatiya*. M.: Prosveshcheniye.
- Muslim Global Relief. (2021, 03 29). *“My Orphan”*. Muslim Global Relief: <http://www.muslimglobalrelief.org/my-orphan.aspx>
- Müslim, E.-H.-H.-K. (1992). *el-Câmiu’s-Sahîh* (Cilt 1-3). İstanbul.
- Nar, C. (2020, 17 09). *Küresel Hastalık: Çocuk İstismarı*. İNSAMER: https://insamer.com/tr/kuresel-hastalik-cocuk-istismari_3305.html (29.03.2021)
- Nar, C. (2021, 04 27). *2021 Yetim Raporu*. İstanbul: Pelikan Basım. Yetim ve Yetimlik: https://www.insamer.com/tr/2021-yetim-raporu_3922.html
- Nesâî, E. (2012). *Sünen-i Nesâî* (Cilt 1-2). İstanbul.
- Özkan, A. (2017, 04 06). *Dünya genelinde öksüz ve yetim çocukların sayısı 140 milyon*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/5549>
- President.kg. (2018, 10 12). *Baldar üylörün jana internat tibindegi mekemeler sistemasın reformaloo boyunca eksperttik jumuşçu toptun kezektegi jyunı ötkörüldü*. Kırgız Respublikasının Prezidenti: http://www.president.kg/kg/okujalar/12459_baldar_ylrn_ghana_internat_tibindegi_meke_meler_sistemasın_reformaloo_boyuncha_eksperttik_ghumushchu_toptun_kezektegi_ghiy_ini_tkrld
- Rinatovna, N. (2012). *Status detey v sovremennom rossiyskom obshchestve i sem'ye*. Kazan.
- Rıskulova, N. (2019, 04 02). *Migratsiyanın kunu: Kırgızstanda ata-enesiz baldardın muunu ösüüdü*. Bbs News-Kırgız Hızmatı: <https://www.bbc.com/kyrgyz/47786558>
- Sâbûnî, M.A. (1997). *Tefsiru Ayati'l-Ahkâm*. (Cilt 1-2). Şam

- Saralaeva, L. (2020, 02 07). “Neeffektivnyye” detskiye doma. Novie Litso: <http://www.nlkg.kg/ru/ru/society/children/“neeffektivnye”-detskie-doma>
- Serahsî, M. (1993). *El-Mebsût* (Cilt 4). Beyrut.
- Sesric. (2021). *Resilience Building Studies: Conflicts, Peace and Security*. SESRIC: <http://www.sesric.org/conflicts-peace-security.php>
- Sezgin, H. (2019, 08 26). *Avrupa’da Kayıp Refakatsiz Mülteci Çocuklar*. İNSANMER: https://insamer.com/tr/avrupada-kayip-refakatsiz-multeci-cocuklar_2331.html
- Talipov, U. (2019). *Jetim baldardın köygöylörünö arnalgan forum ötüüdö*. Janı Kalleksiya: <https://maralfm.kg/archives/350551>
- TDK. (2022, 04 01). *Öksüz*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. (2022, 03 29). *Yetim*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tursunov, H. (2013, 01 22). *Kyrgyzstan: Labor Migrants Leave Behind “Social Orphans”*. *Eurasianet*: <https://eurasianet.org/kyrgyzstan-labor-migrants-leave-behind-social-orphans>
- Unesco. (2021, 03 29). *Education*. *Unesco*: http://www.unesco.org/new/en/archives/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/single-view/news/263_million_children_and_youth_are_out_of_school_from_primar/
- Unicef. (2021, 03 29). “Orphans”. Unicef: <https://www.unicef.org/media/orphans>
- UnitedNations. (2013, 04 26). *Kyrgyzstan must uphold its vows to protect children from sexual abuse, UN expert urges*. *United Nations*: https://news.un.org/en/story/2013/04/438202-kyrgyzstan-must-uphold-its-vows-protect-children-sexual-abuse-un-expert-urges#.VWcH3M_tIHw
- WaybackMachine. (2002, 07). *Children on theBrink 2002*. Wayback Machine: http://www.usaid.gov/pop_health/aids/Publications/docs/childrenbrink.pdf
- Wikipedia. (2022, 05 25). *Yetimhane*. Wikipedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Yetimhane>
- Wiktionary. (2023, 02 20). *Cupoma*. Wiktionary: <https://ru.wiktionary.org/wiki/сирота>
- WorldWithoutOrphans . (2013, 02). *The Orphan Challenge*. *World Without Orphans*: http://www.worldwithoutorphans.org/_service/38803/download/id/35039/name/Orphan+Challenge+Booklet+A5_Preview_05.pdf
- wwo. (2022, 04 03). *Kyrgyzstan without Orphans*. *worldwithoutorphans*: https://worldwithoutorphans.org/about/national-teams/country-movements/people_organization/138526

Extended Abstract

As in different countries of the world, natural disasters, war, poverty, migration, etc. in Kyrgyzstan. There are a considerable number of children who are orphaned due to various reasons. Our article aims to analyze the situation of orphans, which is a serious social problem for the Kyrgyz Society, and to reveal what solutions can be produced by the society and the state to solve their current problems such as nutrition, shelter and education. We tried to reveal how religion can be benefited from in the solution of the problem by evaluating the approach of the religion of Islam, to which the Kyrgyz

Community is a member, on orphans in the light of the Qur'an and Hadiths and revealing the positive approach of religion towards orphans.

In Kyrgyz culture, the word orphan is generally used in the sense of "a child who has lost both parents or a single parent". In today's world, there are millions of children in deprivation, even though both parents are living. The situation of these children, who experience different problems as a result of their parents' failure to fulfill their duties, is called the concept of social orphanhood. social orphanage; unconsciousness of the parent, social and familial problems, births out of wedlock, migrations, births that occur as a result of undesired or early pregnancy and many other factors. One of the important factors forming the social life and civilization of the Kyrgyz society is the religion of Islam. Therefore, it can be utilized in solving the problems of orphans in Kyrgyzstan by revealing this orphan problem in Kyrgyzstan with all its dimensions and by making use of the Islamic religion's view of orphans and orphans. The aim of our research is to evaluate the situation of orphans in Kyrgyzstan and to reveal the positive view of Islam towards orphans, to benefit from the solution of orphans' problems and to contribute to the formation of a better interest.

There are many factors that cause children to be orphaned. Real and social orphans may arise due to natural disasters, wars, poverty, immigration or parental indifference. Natural disasters have an important place in the orphanage of children. In the last 20 years, around 750,000 people have lost their lives in natural disasters, and as a result, hundreds of thousands of children have become unprotected or orphaned. 79% of the deaths cited occurred in fragile states of Asia such as Indonesia, India, Bangladesh, Philippines, Pakistan; these countries are therefore the countries with the highest number of orphans. Another known cause of orphanhood is chronic or epidemic diseases.

There are many difficulties faced by orphan children. Although not easily noticed at first glance, one of the most serious problems encountered is social isolation. The psychological depression caused by the loss of both or one of the parents may cause the child to isolate himself from the society, as well as cause the social environment, relatives or peers to behave differently, and as a result, may cause the child to feel lonely. However, in today's world, there are millions of children who are neglected even though both of their parents are alive. Social orphanhood occurs when parents do not fulfill their responsibilities. social orphanage; unconsciousness of the parent, social and familial problems, births out of wedlock, births that occur as a result of being pregnant at an undesired age or at a young age, and many other factors.

In the period of ignorance, the law of the poor and orphans was not respected, and their property was taken from them by force and cruelty. The religion of Islam considers this cruelty to which orphans are subjected to and the taking of their property unjustly as major sins, and insistently emphasizes the issue of raising orphans in the best way and reintegrating them into society. The religion of Islam aims to raise a good individual by paying attention to the issues of protecting and sheltering orphans in all aspects.

As a result, the issue of orphan children continues to be a social problem in the world, especially in Kyrgyzstan. Orphans have a particularly special position in the religion of Islam, to which the Kyrgyz community is also a member. The fact that he gives place to orphans in the Qur'an clearly shows this.

Hz. The Prophet paid special attention to this issue in the hadiths. There are many tasks to be done to solve the problems of orphans. Among them, the following items can be mentioned:

- 1. The state and the public should take every possible measure to reduce orphans and social orphans together.*
- 2. Religious officials should emphasize that helping orphans in their sermons and sermons in mosques is a requirement of their religion and ancient culture.*
- 3. In television and radio programs, expert clergy and scientists can be invited to cover what needs to be done about orphans.*
- 4. The perspectives of Islam and Kyrgyz culture can be covered and the society can be sensitive to this issue by making TV series, films and introductory broadcasts that include duties against orphans.*
- 5. Information transfer should be ensured by ensuring a national coordination between the non-governmental organizations carrying out the orphanage activities and the official bodies.*
- 6. In places where the economic power of the state is not enough, aid programs can be organized under the control of the state, in which the public and non-governmental organizations can participate and support.*
- 7. For the orphans who are orphaned in natural disasters such as earthquakes and floods, and who are left in the middle of their parents or indifference, within the body of the state, "Orphanages Emergency Duty Directorate" was established in order to serve quickly, and this structure established orphans before prostitution networks, missionary organizations and mafia groups dealing with organ smuggling. Children should be protected.*
- 8. The state should follow orphans after graduation and provide support for the solution of their problems.*